

Univerzita Hradec Králové

Ústav sociální práce

Ageismus aneb vnímání věkové diskriminace ve stáří

Bakalářská práce

Autor: Sabina Zelinková

Studijní program: B6731 – Sociální politika a sociální práce

Studijní obor: Sociální práce

Vedoucí práce: PhDr. Ondřej Štěch, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor: Sabina Zelinková

Studium: U1463

Studijní program: B6731 Sociální politika a sociální práce

Studijní obor: Sociální práce

Název bakalářské práce: **Ageismus aneb vnímání věkové diskriminace ve stáří**

Název bakalářské práce AJ: Aegism as a perception of age discrimination in senior age

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce bude pojednávat o věkové diskriminaci ve stáří. Teoretická část se bude zabývat demografickou strukturou obyvatelstva, mezigeneračními vztahy, konfliktem generací, problematikou stáří a stárnutí, a dále pojmem ageismus jako takovým a jeho příčinami. V praktické části bude proveden kvalitativní výzkum. Výzkum bude veden jako polostrukturovaný rozhovor se seniory.

PERNES, Z., SOLICH, J. Diskriminace seniorů z pohledu rady seniorů ČR. In Postavení a diskriminace seniorů v České republice. Sborník z mezinárodní konference MPSV dne 25. 11. 2005. 1. vyd. Praha: MPSV, 2005. 137 s. ISBN 80-86878-52-X. VÁGNEROVÁ, M.: Vývojová psychologie II., Dospělost a stáří. Karolinum, Praha 2007. 1.vyd. 461s. ISBN 978-80-246-1318-5. VÁGNEROVÁ, M.: Vývojová psychologie pro obor penitenciární péče. Technická univerzita v Liberci, Pedagogická fakulta 2008. 1.vyd. 124 s. ISBN 978-80-7372-307-1.

Garantující pracoviště: Katedra sociální práce a sociální politiky,
Ústav sociální práce

Vedoucí práce: PhDr. Ondřej Štěch, Ph.D.

Oponent: doc. JUDr. Olga Sovová, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 4.12.2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně a uvedla jsem veškeré použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne .....

Podpis .....

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala PhDr. Ondřeji Štěchovi, Ph.D. za jeho odborné vedení, podporu a věcné připomínky, které mi poskytl při vedení bakalářské práce.

Abstrakt

ZELINKOVÁ, Sabina. *Ageismus aneb vnímání věkové diskriminace ve stáří*. Hradec Králové, 2017. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové, Ústav sociální práce.

Tématem bakalářské práce je ageismus aneb vnímání věkové diskriminace ve stáří. Teoretická část práce se zaměřuje na demografickou strukturu obyvatelstva a na samotné stáří, kde je věnována pozornost převážně změnám, které stáří přináší. Věnuje se také mezigeneračním vztahům, a to jak z pohledu rodinných vztahů, tak z pohledu společnosti. Zabývá se rovněž samotným ageismem, jeho příčinami a souvisejícímu tématu jako je reprezentace seniorů prostřednictvím médií. Práce je zaměřena na informace získané z odborné literatury a webových zdrojů. Dále práce analyzuje poznatky z rozhovorů se seniory žijícími v samostatné domácnosti, kteří mají zkušenost s věkovou diskriminací. Souhrn teoretických poznatků společně s názory seniorů přináší pohled na vnímání věkové diskriminace ve stáří.

Klíčová slova: ageismus, věková diskriminace, mezigenerační vztahy, stáří, generace, senior

Abstract

ZELINKOVÁ, Sabina. *Ageism as a perception of age discrimination in senior age*. Hradec Králové, 2017. Bachelor Degree Thesis. University of Hradec Králové.

The bachelor thesis focuses on ageism and perception of age discrimination in the elderly. The theoretical part focuses on the demographic structure of the population and on senior age as such, where is mostly paid attention to the changes that senior age brings. It also focuses on intergenerational relationships, firstly in terms of family relationships, and also from the perspective of society. It also deals with the ageism itself, its causes and related topics such as the representation of older people through the media. Work is focused on information obtained from literature and web sources. The thesis also analyzes findings from interviews with seniors living in separate households who have experienced age discrimination. A summary of theoretical knowledge, together with the opinions of seniors brings a look at perceptions of age discrimination in senior age.

Keywords: ageism, age discrimination, intergenerational relationships, senior age, generation, senior

Obsah

Úvod.....	9
1 Demografické stárnutí populace a změny přicházející se stářím.....	11
1.1 Struktura obyvatelstva podle věku	11
1.2 Stáří a jeho změny	15
1.2.1 Tělesné změny ve stáří	16
1.2.2 Psychické změny ve stáří	16
2 Mezigenerační vztahy.....	18
2.1 Generace.....	18
2.2 Mezigenerační vztahy v rodině	19
2.2.1 Péče o starého člověka v rámci rodiny.....	20
2.3 Postoje společnosti k seniorům	21
2.4 Postoje starých lidí k mladší generaci.....	23
2.5 Konflikt generací.....	23
3 Ageismus	25
3.1 Předsudky a mýty podporující ageismus.....	25
3.2 Příčiny ageismu.....	27
3.3 Reprezentace seniorů prostřednictvím médií	28
4 Shrnutí teoretické části	31
5 Metodická část.....	33
6 Interpretace výzkumných otázek	38
6.1 DVO1	38
6.2 DVO2	41
6.3 DVO3	44
7 Závěr výzkumného šetření	47
Závěr	49
Seznam zdrojů.....	51
Seznam tabulek	55
Seznam obrázků.....	56

Přílohy.....	57
Příloha A.....	58
Příloha B.....	59

Úvod

Stárnutí je přirozené a k období stáří postupně spějeme všichni již od narození. Jedná se o období, které může být krásné, ale přechod z mládí může být pro mnohé psychicky náročnou záležitostí. Nese s sebou mnoho změn, jak fyzických, tak v neposlední řadě i psychických, a to bez ohledu na to, jak vnímáme okolí a jak se necháme ostatními ovlivnit. Vstoupí-li navíc do tohoto procesu prvek diskriminace, kterému se někdy není možné snadno vyhnout, je pro mnohé období stáří obdobím stresujícím.

Tématem bakalářské práce je Ageismus aneb vnímání věkové diskriminace ve stáří. O toto téma se opírá mnoho odborných článků a prací. Z těchto důvodů je tato oblast dle mého názoru zajímavá a zvolila jsem si ji jako téma své bakalářské práce. Významnou autorkou v této oblasti je například Mgr. Lucie Vidovičová, Ph.D., která se tématu věkové diskriminace na vědeckovýzkumné úrovni věnuje již více než deset let. Hlavním cílem bakalářské práce je popsat vnímání věkové diskriminace ve stáří samotnými seniory.

V teoretické části práce budou představeny demografické údaje, které poukazují na tzv. „stárnutí populace“. Následovat bude nastínění mezigeneračních vztahů v rámci rodinných kruhů i ze strany společnosti. Existuje mnoho oblastí, kde lze věkovou diskriminaci sledovat. Pro svoji práci jsem zvolila oblast médií. Jedná o oblast, která je dostupná každému z nás, a tedy i samotné cílové skupině, na kterou je práce zaměřena. Příčiny ageismu a pojem jako takový bude detailněji představen v závěrečné třetí kapitole.

Metodická část bakalářské práce charakterizuje metody a techniky výzkumu, je zde také uvedena charakteristika samotných informantů a organizace vlastního šetření. Ve svém závěru kapitola upozorňuje na možná rizika výzkumu. Pro sběr dat byla použita technika polostrukturovaného rozhovoru.

Hlavním výzkumným cílem bakalářské práce je zodpovězení následující otázky: „*Jak vnímají věkovou diskriminaci ve stáří samotní senioři?*“. Způsob, jak tuto otázku čtenáři zodpovědět, spočívá ve shrnutí teoretických poznatků z dostupných odborných zdrojů a bezesporu také analýzou rozhovorů se seniory, kteří mají zkušenost s věkovou diskriminací. V souvislosti s hlavní výzkumnou otázkou

vznikly tři dílčí výzkumné otázky, které jsou uvedeny v metodické části bakalářské práce.

Mým záměrem je, aby poznatky, ke kterým v mé práci dospěji, a v neposlední řadě i názory samotných seniorů, které ve výzkumné části zazní, byly alespoň částečně svým způsobem nápomocné ke zlepšení a utužení vztahů mezi lidmi různých věkových skupin. O tomto tématu se ve společnosti obecně málo hovoří a málokdo si uvědomuje, jak se senioři opravdu cítí nebo jaký mají osobní názor na aktuální situaci. Převážně se jedná o osoby, které na tyto pocity samotných seniorů mají největší vliv. Těmi mohou být například zaměstnavatelé, kteří nedoceňují zkušenosti starších, stejně jako mladí studenti a ostatní mládež, se kterou se senioři setkávají téměř vždy, když opustí teplo svého domova a vydají se do společnosti. Toto přiblížení života a skutečného vnímání seniorů okolní společností by mělo zároveň sloužit jako aplikační cíl mé práce.

1 Demografické stárnutí populace a změny přicházející se stářím

Podle střední varianty předpovědi demografického vývoje zveřejněné Českým statistickým úřadem bude v roce 2101 průměrný věk české populace přibližně 50 let. Počet obyvatel bude klesat až k hodnotě 7,68 milionu obyvatel, z nichž skoro třetinu budou tvořit lidé starší 65 let. (ČSÚ, 2013a In: Marhánková, 2014) Jako příklad může posloužit stav z roku 1990, ve kterém byl průměrný věk v ČR kolem 36 let a lidé starší 65 let představovali zhruba 12,5 % populace. (ČSÚ, 2013b In: Marhánková, 2014) Tato čísla se zdají být jasným ukazatelem toho, že podoba společnosti zažívá zásadní proměny. V pozadí velmi obecných vyjádření o procentuálním rozložení jednotlivých věkových skupin se skrývají specifické změny, které ovlivňují všechny sféry našeho života. Všechny trendy spadající pod jednotný pojem „Stárnutí populace“ představují velmi zásadní změnu, které bude Evropa čelit v následujících desetiletích. Česká republika se drží na pomyslných předních příčkách v oblasti populačního stárnutí. Z pohledu současné míry porodnosti patří mezi nejpomaleji rostoucí populace na světě a zároveň mezi ty nejrychleji stárnoucí. (Marhánková, 2014)

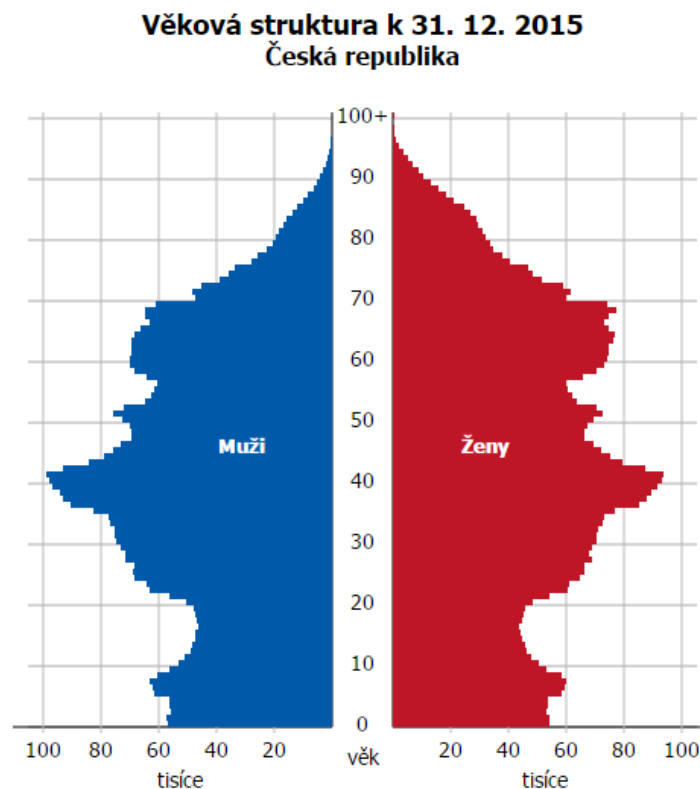
Výše zmíněné demografické trendy bývají často pojímány jako varování před rostoucím počtem seniorů v populaci, a to z důvodu vnímání starších generací jako potenciální hrozby pro ekonomiku, zdravotnictví či sociální služby. (Marhánková, 2014)

1.1 Struktura obyvatelstva podle věku

Věk je nejvíce častým a velmi významným demografickým znakem. (Veselá, 2001) Věková struktura populace je odrazem předchozího populačního vývoje za posledních několik desítek let. Zobrazuje přechodné i trvalejší poklesy a vzestupy porodnosti, úmrtnosti v období politických zvrátů. Rozsah jednotlivých věkových vrstev je v tomto smyslu obrazem předchozí historie obyvatelstva. Celá věková struktura populace je zároveň významným faktorem budoucího vývoje této populace. Při stejných reprodukčních poměrech lze z výchozí věkové struktury dobře předpovídat budoucí vývoj struktury a tím i počet obyvatelstva, míru porodnosti a stejně tak i úmrtnosti na desítky let dopředu. Do těchto odhadů lze ovšem také promítnout případné předpoklady budoucích změn reprodukčních poměrů. Věková

struktura obyvatelstva je tedy obrazem minulosti a zároveň budoucnosti populace. (Roubíček, 1997)

Názorným obrazem věkové struktury je tzv. strom života, též známý jako věková pyramida. Na něm bývají jasně patrné vlivy, které byly uvedeny výše. (Roubíček, 1997)

Obrázek 1 - strom života (czso.cz)

Stárnutí populace je výsledkem postupně zvyšující se délky dožití. Je otázkou, zdali je stárnutí populace něčím, čeho bychom se měli obávat. Například média představují procesy spojené se stárnutím společnosti především v negativním světle. Dle Vidovičové (2008) jsme v České republice svědky „demografické paniky“. Ta je mimo jiné charakterizována tendencí nadhodnocovat podíl osob vyššího věku ve společnosti a je spojena s obavami z budoucnosti a sklonem k negativnímu stereotypnímu vnímání starších osob a jejich diskriminací. Téměř 72 % české populace vidí demografický vývoj České republiky negativně. Podle výzkumu Vidovičové mají lidé poměrně zkreslené představy o skutečném charakteru demografických změn a výrazně nadhodnocují například počet seniorů v populaci.

Tuto představu podporují i média, která neustále zobrazují starší generace¹ jako sociální a ekonomické hrozby. (Sedláková, Vidovičová, 2005 In: Marhánková, 2014) A proto se často setkáváme s obrazy demografického stárnutí jako s katastrofou pro společnost. Stále častěji se stárnutí dostává do popředí jako riziko pro ekonomiku, zdravotnictví i mezigenerační vztahy. (Marhánková, 2014) Dále při rozboru demografické struktury populace se tedy zaměříme pouze na starší generace.

Nyní je ale potřeba si definovat věkovou hranici, od které začíná být člověk považován za starého. Možností jak rozdělit populaci je více. Například Veselá (2001) popisuje způsob dělení populace do tří věkových jednotek podle schopnosti reprodukce, a to následovně:

- **Předreprodukční věk:** 0 – 14 let
- **Reprodukční věk:** 15 – 49 let
- **Poreprodukční věk:** 50+ let

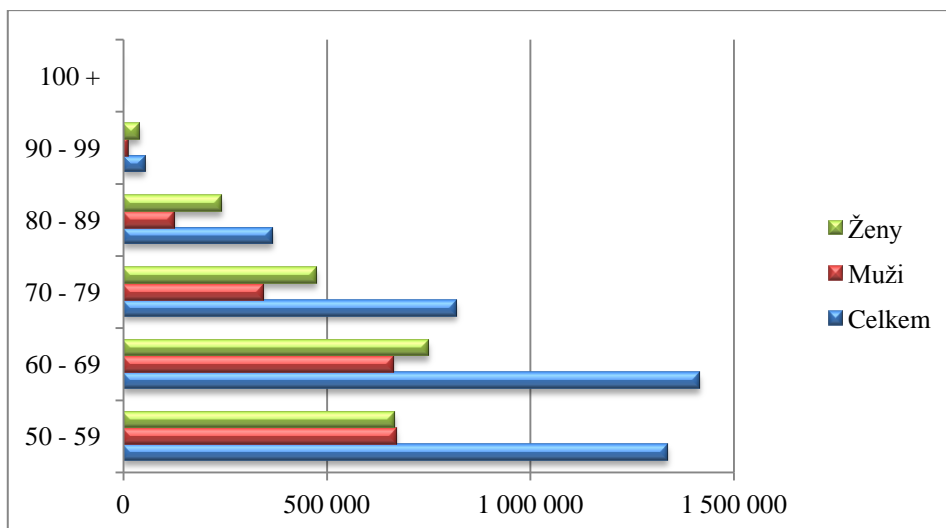
Vzhledem k tomu, že kategorie nad 50 let je v tomto rozdělení poslední, a tedy shrnuje tu nejstarší část populace, může se přechod člověka do poreprodukční fáze jevit jako první známka počínajícího stáří. Z toho důvodu budeme za „starší generace“ pro náš další rozbor považovat část populace ve věku 50 let a výše. V další podkapitole bude poukázáno na jiný typ rozdělení, na kterém je vidět, že tato věková hranice není jako příznak stáří rozhodující.

Počet obyvatel 50+ k 31. 12. 2015:

Věk	Celkem	Muži	Ženy
50 - 59	1 338 501	671 034	667 467
60 - 69	1 414 350	665 306	749 044
70 - 79	818 884	345 095	473 789
80 - 89	367 028	125 569	241 459
90 - 99	52 775	13 041	39 734
100+	733	169	564

Tabulka 1 - počet obyvatel 50+ v roce 2015 (vdb.czso.cz)

¹ „Seskupení příbuzných věkových skupin nebo ročníků, které prošly socializačním procesem v podobných historických a kulturních podmínkách.“ (Jandourek, 2007, s. 91) Podrobněji v kapitole 2.1

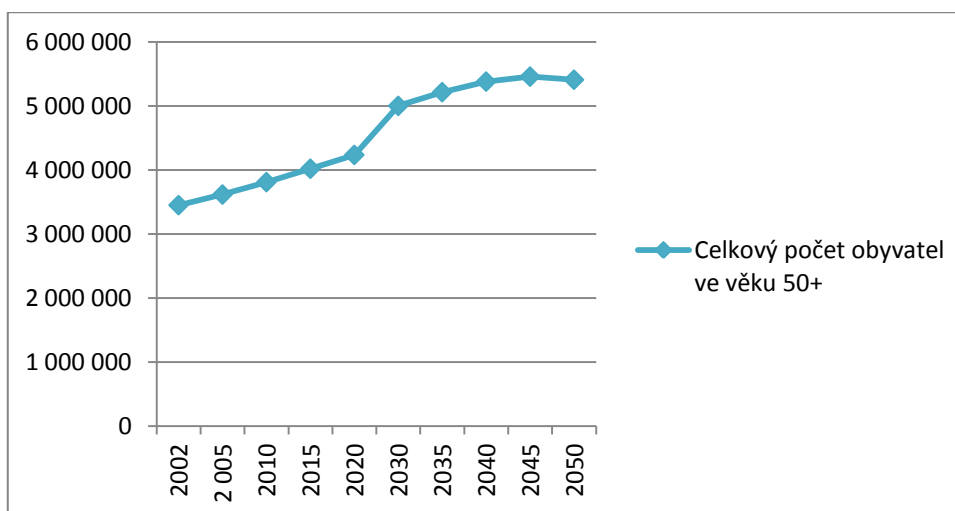
Obrázek 2 - graf věkové zastoupení obyvatel 50+ (vlastní zpracování dle dat z webu czso.cz)

Počet obyvatel 50+ v letech 2002 – 2050:

	2002	2005	2010	2015	2020
50+	3 450 038	3 615 637	3 809 638	4 018 844	4 234 476

Věk	2030	2035	2040	2045	2050
50+	5 000 631	5 214 512	5 379 831	5 457 056	5 408 303

Tabulka 2 - předpokládaný vývoj počtu obyvatel 50+ (czso.cz)

Obrázek 3 - graf předpokládaného vývoje počtu obyvatel 50+ (vlastní zpracování dle dat z webu czso.cz)

1.2 Stáří a jeho změny

Stáří je přirozenou a závěrečnou etapou lidského života. (Holmerová, Jurášková, Zikmundová a kol., 2007) Vyzrálé, jasné stáří má své typické vnější znaky, které nelze přehlédnout ani zakrýt. Takovým stářím rozumíme kategorii tzv. stařeckého věku, tj. 75 – 89 let. Lidé v tomto rozmezí věku vykazují snížení fyzických a psychických sil. Jejich zevnějšek prošel řadou změn a stáří se stalo znatelné ve tváři, v gestech, v chůzi. Staří lidé nás nevnímají, mluvíme pro jejich potřeby příliš tiše, nezřetelně a rychle. Nechápejí mnohé z toho, co říkáme, děláme, a my nemáme zase snahu porozumět jejich zestárlému světu. (Haškovcová, 1989)

Stáří lze rozdělovat na jednotlivé etapy:

- **60 – 74 let** > počínající stáří
- **75 – 89 let** > vlastní stáří
- **90 let a více** > dlouhověkost (Holmerová, Jurášková, Zikmundová a kol., 2007)

Stárnutí je fází lidského života, kdy je zapotřebí ho posuzovat jako součást nepřetržité proměny. A právě proto, že se jedná o proměnu nepřetržitou, není snadné nalézt dostatečnou definici momentu, ve kterém končí střední věk a začíná stáří. (Stuart-Hamilton, 1999)

Pod pojmem stárnutí si lze představit souhrn změn ve struktuře a funkci organismu, přičemž se jedná o změny tělesné, psychické, emoční a sociální. Ty mají za následek zvýšenou zranitelnost organismu, pokles schopností a tedy i celkového výkonu. Takové změny si ale dokáže starý člověk kompenzovat. Zde je na mysli kompenzace externí a interní. Externí kompenzací rozumíme např. typ a způsob dopravy vzhledem k omezeným pohybovým možnostem ve stáří nebo využití kompenzačních pomůcek, atd. Při interní kompenzaci si lidé trénují některé schopnosti jako například paměť. Kompenzace znamená, že člověk nezvládající nějakou činnost, kompenzuje tuto činnost činností jinou (např. omezení pohybu kompenzuje rukodělnými činnostmi – vyšíváním apod.). Starší člověk potřebuje více času, aby se daným změnám mohl postupně přizpůsobit a nepocíťoval tak jejich působení jako nátlak. (Holmerová, Jurášková, Zikmundová a kol., 2007) Těmito změnami se budu zabývat v následujících podkapitolách.

1.2.1 Tělesné změny ve stáří

Tělesné změny jsou v období stáří patrnější než změny psychické. (Holmerová, Jurášková, Zikmundová a kol., 2007) Dochází k šedivění vlasů, ztlustění nehtů a výskytu podélných rýh, objevují se stařecké skvrny, atd. (Mlýnková, 2011)

V průběhu stárnutí dochází k sčítání nepříznivých vlivů, tudíž přibývá četnost nemocných lidí. Starší lidé dost často trpí polymorbiditou, tedy větším počtem různých chronických onemocnění. (Vágnerová, 2007) Funkce plic, srdce a dalších podstatných orgánů rozhodujících o fyzické výkonnosti zřetelně klesá. Ubývá poměrně rychle svalových tkání a tím se ochabuje držení těla. Kostí mohou řidnout a s tím může nastat riziko zlomenin. (Mlýnková, 2011) Zpomaluje se metabolismus, přestává fungovat část mozkových funkcí, zhoršuje se smyslové vnímání, a to především sluch a zrak. (Řičan, 2006) V tomto období života dochází nejen k tvorbě vrásek, ale klesá i např. kapacita močového měchýře či síla obou svěračů uretry. (Mlýnková, 2011)

Proces stárnutí mění nejenom funkce, ale i vzhled staršího člověka, a tím ovlivňuje jeho sociální status. Lidé jej začínají vnímat jako starce a podle toho se k němu i chovají. Rychlost a míra změn člověka v důsledku stárnutí není u všech lidí stejná. Někdy může dojít k tak rychlé změně, že člověk ztrácí své typické rysy. Může výrazněji ztloustnout, vyhubnout, shrbit se, stane se vrásčitým, zešediví mu vlasy apod. Většina seniorů ale o sebe velice pečlivě dbá a uspokojujivý výsledek podporuje jejich sebeúctu. (Vágnerová, 2007)

1.2.2 Psychické změny ve stáří

V období stáří se setkáváme se změnami psychických funkcí. Některé tyto změny jsou podmíněny biologicky, jiné jsou následkem psychosociálních vlivů. Doba, kdy se změny dané stárnutím začnou projevovat, jsou rozdílné. Celkové zpomalení, obtíže v zapamatování a vybavování mohou být projevem stárnutí. Avšak se může jednat i o příznaky chorobných procesů, a to v podobě demence. (Vágnerová, 2008)

Jednou ze změn stárnutí je zpomalení poznávacích procesů, kdy starší lidé bývají pomalejší. Stáří sebou přináší zhoršení kvality pozornosti. Lidé se nedokážou soustředit na více činností a obvykle bývají těmito situacemi stresováni. (Vágnerová, 2008) Nejnápadnějším projevem je úpadek paměti, kde zapomínáme nejčastěji

jména, čísla či odborné názvy, kterých užíváme jen zřídka. (Říčan, 2006) Úbytek paměťových kompetencí je znát v oblasti epizodické paměti. Ta uchovává osobní zkušenosti a zážitky. (Vágnerová, 2008)

Míru úbytku rozumových schopností velmi často odhalí právě chování starých lidí v méně obvyklých situacích, kterou najednou nejsou schopni zvládnout. (Schaie, Boron, Willi, 2005, In: Vágnerová, 2007)

Změny emočního prožívání nemusí být nějak nápadné. V období stáří je dominantní udržení pocitu bezpečí a pohody. Senior si brání svůj pocit emoční pohody vyhýbáním se tomu, co by pro něj bylo nepříjemné, a omezuje kontakt s okolím, pokud by ji mohl narušovat. (Labouvie-Vief, 2005, In: Vágnerová, 2007) Staří lidé reagují méně emocionálně či snad jsou jejich emoční reakce méně intenzivní, a to z důvodu klesání intenzity a frekvence emočních prožitků. Životní radosti se zredukovali na maličkosti, které mladší lidé nijak výrazně neprožívají, ale senior je umí ocenit. (Novotná, 2003; Daatland, 2005 In: Vágnerová 2007)

2 Mezigenerační vztahy

Mezigenerační vztahy se převážně dotýkají změny postojů společnosti vůči starým lidem. (Čeledová, Kalvach, Čevela, 2016) Současná společnost se ke stáří a seniorům staví převážně negativně a odmítavě. Stáří je vnímáno jako období, kdy může člověk pouze chátrat, v lepším případě si schopnosti udržet. Zkušenosti, kompetence starých lidí ztrácejí jistý význam a z pragmatického pohledu není takový člověk společnosti ničím přínosný. Aktuální hodnotový systém klade důraz na zachování všech, především biologicky podmíněných kompetencí mládí (mladistvý vzhled, výkon), a to staré lidi znevýhodňuje. Tuto tendenci potvrzují média tím, že všelijak poukazují na vnější vzhled – to znamená, že cokoliv, co nesplňuje hodnotový systém, je považováno za podřadné. Z výše uvedeného systému hodnot vychází ageismus, který je považován za postoj vyjadřující obecně sdílené přesvědčení o nízké hodnotě a nekompetentnosti stáří. (Vágnerová, 2008)

2.1 Generace

Generací je chápána skupina lidí, která se narodila a dospívala přibližně ve stejné době bez ohledu na příbuzenský vztah. „*V chování jednotlivých generací existují rozdíly dané společenským vývojem. Vrstevníky spojují životní a dobově podmíněné zkušenosti, hodnotový rejstřík a způsob uvažování.*“ (Tošnerová, 2009, s. 19)

Jednotlivé generace se od sebe navzájem odlišují podle svých typických znaků. Těmi mohou být například styl oblékání, způsob komunikace, typické formy zábavy, projevy emocí, obliba určitého hudebního žánru atd. Skutečnost, že každá generace má své typické znaky, může pro někoho sloužit jako inspirace, v některých případech ale i jako zdroj mezigeneračních konfliktů.

Trvání jedné lidské generace odpovídá průměrnému věku žen při porodu. Ten dnes činí okolo třiceti let. A vzhledem k prodlužování průměrné délky lidského života se dnes na světě střetávají čtyři žijící generace lidí. Toto tvrzení není ale zcela jednoznačné. Kategorizace populace do generačních vrstev je velmi relativní a závislá na různých úhlech pohledu. Příkladem může být prostředí základních škol, kde učitelé vnímají první stupeň jako zcela odlišnou generaci oproti studentům druhého stupně, kteří jsou již po pěti letech na úplně jiné úrovni schopnosti se vzdělávat. Dalším zcela odlišným příkladem vnímání generací může být prostředí

volnočasových aktivit, kde spolu tráví čas více generací, aniž by si věkové rozdíly uvědomovali (např. šachová partie mezi vysokoškolským studentem a seniorem). (Tošnerová, 2009)

Jak bylo výše uvedeno, existují různé způsoby, jak lze na generace pohlížet. V navazující kapitole se budeme zabírat mezigeneračními vztahy v rodině, protože většina z nás vnímá generační vrstvy již od narození z pohledu rodinných vztahů.

2.2 Mezigenerační vztahy v rodině

V dnešní době má rodina stále důležité místo ve vztahu ke svým starým příslušníkům. Staří lidé se snaží co nejdéle žít ve vlastní domácnosti a zároveň žít v blízkosti vlastních dětí a nebýt přitom na nich závislí. (Pacovský, 1990) Pomoc dětí omezují jen na výjimečné situace. Zpravidla jsou to náročnější činnosti v domácnosti, větší nákupy, vyřizování úředních záležitostí nebo práce kolem domu. Odmítají předčasnou a nadměrnou pomoc a snaží se udržet kontrolu nad přijímanou pomocí. Vyžadují respekt k vlastnímu rozhodnutí o tom, jakou pomoc potřebují a přijmou. Dospělé děti tedy poskytují rodičům většinou jen občasnou pomoc „na požádání“. *„To se netýká emocionální podpory, která stojí v popředí mezigeneračních vztahů. Této podpory si senioři nejvíce váží a od dětí a vnoučat se jim zpravidla nejčastěji dostává.“* (Sýkorová, 2005)

Vzájemné působení nejstarší a střední generace se odvíjí v rámci pozitivních rodinných vztahů. Ve své podstatě jsou mezigenerační vztahy v rodině charakteristické prožíváním vřelosti, blízkosti, lásky, porozumění. Takovéto dobré vztahy jsou následně výsledkem vzájemné komunikace, která umožňuje předcházet napětím či konfliktům. Nicméně samotné úvahy o budoucí závislosti starých rodičů, vyvolávají v dětech negativní pocity v podobě úzkosti, napětí apod., a to i přes všechnu snahu o dobré vztahy v rodině. (Sýkorová, 2005)

Současná kvalita vzájemných vztahů ovlivňuje také chování dětí. Vliv prarodičů na dítě vzrůstá i tehdy, kdy má dítě problémy a nepocituje pozornost ze strany rodičů. Díky vnoučatům nabývají prarodiče pocitu užitečnosti tím, že stále mohou ostatním pomáhat. Což je velmi důležité, neboť staří lidé se velmi těžko smiřují s tím, že jim ubývají fyzické síly, objevují se zdravotní problémy a neslouží paměť. Na druhou

stranu je toto důležité i pro vnoučata. Ti vědí, že mají kam jít se svěřit a že na ně má někdo čas. (Žumárová, 2009)

Do role babiček a dědečků se zařazuje schopnost poradit. Právě na ně se velmi často obracejí vnoučata s prosbou o radu. Ti mají více času si je vyslechnout a případnou odpověď si pořádně promyslet. Vnoučata se s rolí prarodičů seznamují už od malička a zcela přirozeně je zařazují do okruhu svých nejbližších. Ovšem za předpokladu, že rodinné soužití funguje bez vážnějších konfliktů. Vnoučata jsou pro prarodiče opravdu důležitá. „*Přítomnost vnoučete v životě prarodičů jim pomáhá smířit se a přijmout dosavadní prožitý život. V neposlední řadě se prarodiče díky vnoučatům snáze a lépe vyrovnávají s konečností života.*“ (Uhlendorff, 2003 In: Žumárová, 2009, s. 85) Ti jim zároveň pomáhají překonávat těžká životní období jako je například smrt životního partnera. Velmi často se vnoučata stávají smyslem jejich života a přináší jim zcela nový životní rozměr. (Žumárová, 2009)

Pro roli prarodičů je velmi důležité uvědomění si, že mají děti ve věku, kdy mohou mít své vlastní děti. Tím by se mohli vyhnout problému, který by mohl nastat, neboť dnes se stávají prarodiči i lidé, kteří sotva dosáhli čtyřiceti let. V tomto případě by mohlo dojít i ke konfliktu sociálních rolí, zejména tedy u babiček, kdy žena má pocit, že je ještě mladá a nemyslí si, že je ten správný čas, aby ji vnoučata oslovovala „babičko“. (Žumárová, 2009)

Jednou z podstatných věcí je, aby se jednotlivé generace od sebe ještě více nevzdalovaly. Na druhou stranu není žádoucí, aby se staří a mladí až příliš sbratřovali. To proto, že každé období života má své možnosti, potřeby, zažité zvyklosti a také typické problémy. Kdyby se od sebe generace mladých a starých lidí nedokázaly odloučit a nenechaly se žít každá svým vlastním životem, bránily by si navzájem v dosahování svých životních cílů a naplňování osobních potřeb. (Schönerová, 1996)

2.2.1 Péče o starého člověka v rámci rodiny

Dnešní moderní rodina je velmi křehká. Je založena především na citových vazbách a občasná péče o starého člověka bývá pravidelná ani nepůsobí rodinám potíže. (Haškovcová, 2006) Nicméně mezi hlavní cíle soudobé péče o seniory patří

zachování maximální míry autonomie² a soběstačnosti, nejlépe v jejich přirozeném prostředí. Odlišností moderní doby je běžné využívání sociálních služeb, a to i v méně nutných případech. Mnoho zdrojů se dokonce shoduje na tom, že dnes je v pobytové péči mnohem více seniorů, než je opravdu nutné. Nicméně uchýlení se starého člověka k využití pobytového zařízení či jiné sociální služby již není zapříčiněno pouze postupným zvykáním si na nezávislost. Vstupují do toho zcela nové faktory plynoucí z možností nabízených současností. Jednou z příčin je zvýšený počet rodin, které nemohou nebo přímo odmítají převzít péči o seniora do svých rukou. To proto, že postupem času přijde mladším generacím tento způsob zabezpečení seniora normální, vzhledem k tomu, že většina členů rodiny také zažila pobytovou péči v podobě jeslí i mateřských školek. Další takovou příčinou může být nedostatečná nabídka a dostupnost kvalitních služeb, které by byly poskytovány v domácím prostředí seniora. V neposlední řadě toto ovlivňují novodobé hodnoty v podobě například finančního zisku, které jsou mnohými rodinami upřednostňovány před seniorem jakožto členem rodiny, na kterého je nahlíženo spíše jako na nadbytečný výdaj. (Příbyl, 2015) A právě i z tohoto důvodu jsou dnes rodiny často kritizovány, že jsou velmi daleko od starých rodičů nebo dokonce je pro ně přítomnost starých rodičů zátěží. (Pichaud, Thareauová, 1996)

2.3 Postoje společnosti k seniorům

V předchozích kapitolách bylo na mezigenerační vztahy nahlíženo pouze v užším rozsahu, a to v rámci rodiny. V této dosud rozebírané populaci hrál zásadní roli fakt, že se jednalo o členy rodiny, což může znamenat i sdílení společné domácnosti a je tedy přirozené, že na takového seniora bude většinou přihlíženo jako na svého blízkého. Většina lidí žije v rodině spolu se seniory, přesto jim ale zcela cizí senioři většinou nějakým způsobem vadí. Proto v následující kapitole bude toto téma popsáno ne z pohledu rodiny, nýbrž z pohledu celé populace.

Podle Haškovcové (2012) jsou mladí lidé moderní doby silně ovlivňováni všeobecným trendem osobního úspěchu a kariérního růstu. To může být jeden z důvodů, proč se neztotožňují s důchodcem, který pracovní povinnosti již nemá. Ne všichni občané v důchodovém věku jsou ale nezaměstnaní. Ovšem i to může být

---

² „Samostatnost jednotlivců, skupin nebo organizací, samostatné určování pravidel nebo cílů, jejich provádění a kontrola.“ (Jandourek, 2007, s. 35)

trnem v oku některých mladých, kteří buďto chtějí pracovat v mladém kolektivu, v jiných případech zaměstnaného seniora vidí jako někoho, kdo nepotřebuje další finanční příjem a zabírá pracovní pozici někomu, kdo by ji spíše potřeboval.

Dalším objasněním tohoto častého jevu ve společnosti může být názor Petřkové (2004), že se jedná o obranný mechanismus mladých, kteří již ve svém věku zažívají pocity jako strach a obavy ze stárnutí. Tyto negativní pocity se totiž objevují mnohem dříve, než člověk doopravdy zestárne a mladí je tímto způsobem zmírňují, nebo zcela vytěšňují.

Žijeme v době vyspělých technologií, které nás do jisté míry ovlivňují. Nejvlivnějším médiem je televize. Právě to může být dalším zdrojem upevnění negativního postoje mladé populace k seniorům. A to z důvodu neustálého zobrazování starší populace v souvislosti s potřebou důchodové reformy. Mezitím, co se senioři mohou radovat z přiznaného starobního důchodu, mladší generace se dozvídají, že jejich důchodový věk vzrůstá a přitom výše jejich starobního důchodu se snižuje. Dalším častým tématem, probíraným v televizním či novinovém zpravodajství, bývají umírající nebo dlouhodobě nemocní senioři, kteří naše zdravotnictví stojí hodně peněz. „*Pravdou je, že nemocní na konci svých životních cest alokují 35 – 40% všech prostředků, které jsou ve zdravotnictví k dispozici.*“ (Haškovcová, 2010, s. 48) Na druhou stranu umírá i mladší generace lidí, náklady na jejich péči jsou také vysoké, jenže to už si společnost často neuvědomuje. (Haškovcová, 1989)

Různé výzkumy ukazují, že představy, které se u mladých lidí asociují³ s pojmem starý člověk, jsou velmi různorodé. Jako příklad poslouží průzkum vlastností seniorů z pohledu studentů, který uvádí Petřková (2004). Z části průzkumu, ve které měli studenti předpřipravený seznam možných vlastností, nevyplývá výrazná známka negativních postojů (např. mezi nejčastější odpovědi patřily jako zapomnětlivý, pomalý, zmatený, mrzutý atd.). Naopak v části, kde studenti měli sami doplnit vlastnosti, které v předpřipravené části nebyly, se projevil silný negativní postoj vůči starší generaci (např. neschopný, závistivý, sebestředný, staromódní, atd.).

---

³ „*Spojování vjemů, představ, paměťových obsahů. K vytvoření takového spojení dochází např. v důsledku blízkosti dvou zážitků v čase nebo prostoru (ať už reálném nebo prožívaném).*“ (Jandourek, 2007, s. 33)

2.4 Postoje starých lidí k mladší generaci

Lidé v pokročilém věku si postupně začínají uvědomovat, že úroveň jejich schopností (jak fyzických, tak psychických) se začíná snižovat. Zdaleka již nezvládnou takový objem práce a v takovém tempu, jako tomu bylo o několik desítek let dříve. Přesto ale dovedou s mladšími spolupracovníky držet krok. Jsou velmi pilní a čerpají ze svých celoživotních zkušeností. Alespoň část svého dne rádi tráví v mladém kolektivu, protože to jim dodává energii a dobrý pocit, že jsou stále v centru dění. Zároveň ale platí, že názory mladých lidí se z větší části odlišují od těch jejich, a to je postupně může dovádět k názoru, že okolnímu světu už nerozumí. Pokud se jedná o profesní sféru, nepřikládají tomuto konfliktu až takovou váhu. Jinak je tomu ale v rodinném prostředí, kde se snaží vést svou rodinu dle svých nejlepších uvážených a neshody v názorech již nechce lehkovážně přehlížet. Typickým příkladem může být nepochopení moderního partnerského soužití, například když jejich děti již vychovávají vnoučata a zároveň nejsou v manželském svazku. Nebo pokud jsou jejich děti již v pokročilém věku a stále nemají dalšího potomka. Poté jsou znepokojeni obavami, zda se vůbec nějakého dočkají. (Haškovcová, 2012)

I zde je ale potřeba se na problém podívat z celkového, nejen rodinného pohledu. Obecně seniory trápí pocit, že nesdílejí stejný svět s mladou generací a že mladí příliš nejeví zájem o jejich znalosti a zkušenosti. Dále je svazuje fakt, že často nerozumí modernímu světu plnému nových technologií, který se tak pro ně stává nečitelným. V neposlední řadě seniorům vadí, že se k nim mnohdy ze strany mladých nepřistupuje s úctou. O to horší situace je, když dojde na nevhodné vtipy a narážky na stáří, či dokonce na nadávky. (Kyselová, 2011)

Toto vše vede k tomu, že senioři vnímají a plně si uvědomují negativní postoje k jejich generaci. Jejich motivace k trávení volného času mezi mládeží tím opadá, a to k prohloubení mezigeneračních vztahů rozhodně nepřispívá.

2.5 Konflikt generací

„V obecném slova smyslu znamená konflikt každé nápadné, event. násilné střetnutí protikladných sil nebo tendencí, které se snaží uplatňovat svou nadvládu v téže oblasti.“ (Jirásková a kol. 2005, s. 27) Rovněž bývá konflikt definován jako vzájemný střet proti sobě stojících nebo neslučitelných sil, případně vlastností.

Zjednodušeně je konflikt vymezován jako nedorozumění mezi lidmi. Je důležité si uvědomit, že negativní hodnocení druhých, které v nás konflikt vyvolává, pramení z poznatků, které jsme získali od zkušenějších nebo z médií. To vše ovlivňuje naše chování a reakce v konfliktní situaci. (Jirásková a kol. 2005)

Jirásková a kol. (2005) uvádějí, že mezigenerační konflikty patří mezi nejčastější mezilidské spory. Podle psychologů pouze část z nich vyplývá ze skutečného problému. Hlavním problémem většinou bývá předpojatost generací vůči sobě navzájem a trvání na různých, byť nepravdivě zažitých frázích (např. se můžeme setkat se studenty, kteří odsuzují učitele před důchodem „kvůli příšernému oblečení“, zatímco na stejně oblečeného mladého učitele nahlíží jako na stylového a „svého“). Naopak ale i seniorská generace mnohdy postupuje stejným stylem (např. papír odhozený mladistvým vyvolá lavinu výčitek a celkově negativní hodnocení mladé generace, zatímco senior ve stejné situaci zůstane nenařčen). Většina mezigeneračních sporů pramení z pokřiveného názoru a předpojatých představ o jiných generacích, což pak člověka dále nevede pátrat po skutečné příčině konfliktu. Občas se můžeme setkat s prohlášením „staří jsou špatní“, nebo „mladí jsou špatní“, ale když se zeptáme, zda toto tvrzení plyne z reálné zkušenosti, pak se často dozvíme, že nikoli, avšak jsme ujištěni, že „to je přece obecně známá pravda“. Dle Schirrmachera (2005) je válka generací v jistém smyslu tou nejstarší a zároveň nejmodernější ze všech válek v tom smyslu, že ji lidstvo vede již tisíciletí jako psychologickou válku, válku slov a ponižování.

Spousta konfliktů se nedá vyřešit hladce, některé nejsou řešitelné vůbec. V každém případě platí, že vyjasnění potřeb, konfrontace argumentů i názorů a otevření různých úhlů pohledu v jednotlivých konfliktech stojí za úsilí. I když to ne vždy znamená vyřešení konfliktu, přinejmenším nás to obohatí o nové zkušenosti. (Jirásková a kol. 2005)

3 Ageismus

„Ageismus můžeme chápat jako proces systematického stereotypizování a diskriminace lidí pro jejich stáří, podobně jako se rasismus a sexismus vztahují k barvě pleti a pohlaví.“ (Vidovičová, 2008, s. 111)

Ageismus lze také definovat jako věkovou diskriminaci a znevýhodňování osob na základě jejich věku. Dále lze ageismus pojmut jako omezování práv určitým skupinám obyvatel z důvodů etnických, náboženských, jazykových či sexuálních. Toto pojetí je považováno za přímou formu diskriminace. K nepřímé formě diskriminace dochází tehdy, když je někdo záměrně znevýhodněn při neutrálním postupu, tedy pokud někdo jedná dle očekávání, ale zanáší do postupu prvky diskriminace. (Hartl, Hartlová, 2004 In: Baková, Haburajová Ilavská, Vaňo, Neszméry, 2015)

Ageismus je chápán jako opačný extrém ke kultu mladosti a krásy. Dále je charakterizován jako věková diskriminace postihující především staré lidi, která může vyústit až do vyčleňování ze společnosti, což je důsledkem ekonomicko-sociálních problémů a společenských předsudků v současnosti. Mezi příznaky ageismu patří prvky diskriminace, negativní výroky a postoje bez pravdivého základu. (Baková, Haburajová Ilavská, Vaňo, Neszméry, 2015)

Z orientačních průzkumů, na kterých se v roce 2004 podílelo téměř 1 000 respondentů, vyplynulo, že s diskriminací se setkalo jen 5,4 % dotázaných, od známých o tomto jevu slyšelo 4 % a 3,1 % o něm četlo. Naopak 87,5 % dotázaných se s tímto nevhodným jednáním vůbec neseťkalo a rozdíly v názorech mužů a žen jsou jen nepatrné. (Pernes, Solich, 2006)

3.1 Předsudky a mýty podporující ageismus

Lze říci, že podstatou ageismu je nesprávně pochopená kvalitativní nerovnost jednotlivých fází lidského životního cyklu, a to prostřednictvím systematické, symbolické i reálné stereotypizace a diskriminace osob a skupin na základě jejich věku. Tuto stereotypizaci tvoří nesprávné představy a negativní předsudky vůči seniorům. (Jirásková a kol., 2005)

Tošnerová (2002, s. 6) definuje předsudek jako „*kriticky nezhodnocený úsudek (vycházející z myšlenkových stereotypů), který je silně ovlivněný tradicí, osobní zkušeností, respektive emocemi a z něj plynoucí postoj, názor přijatý jedincem (skupinou).*“

Dále bude následovat deset hlavních bodů shrnující předsudky (Palmore, 1990 In: Tošnerová 2002):

nemoc - představa, že nemoc je vážný problém pro lidi starší 65 let a že tráví mnoho času v posteli kvůli nemoci,

impotence - představa, že většina starších se už nevěnuje žádné pohlavní aktivitě, sexualita je již nedůležitá,

ošklivost - krása je v naší kultuře spojována s mládím, proto se především ženy obávají její ztráty,

pokles duševních schopností - představa, že schopnosti od středního věku klesají, především schopnost motivace, učení se a poznávání,

duševní choroba - představa, že duševní porucha je nevyhnutelné a neléčitelné postižení,

zbytečnost - představa, že většina starých lidí je ze zdravotních důvodů vyřazena ze společnosti, vede k předpokladu, že starší lidé nejsou schopni pokračovat v práci,

izolace - představa, že většina starších lidí je společensky izolována a žije osaměle,

chudoba - mnoho názorů, například, že většina starých lidí je chudá a zároveň názor, že většina starých je bohatá – oba názory s negativním významem,

deprese - představa, že starší osoba je nemocná, bezmocná, neužitečná, tudíž je i deprimovaná,

politická moc - představa, že starší lidé jsou silná a sobecká politická síla, jejichž politická moc odvrátí politiky od potřebných reforem.

Vedle těchto předsudků jsou senioři dále spojováni s některými charakteristikami, jako například: pasivní, sobečtí, bezohlední, pohodlní, sebestřední, atd. (Jirásková a kol., 2005)

Podobně jako vznikají předsudky o stáří, vznikají také mýty⁴ Palmore (1990, In: Tošnerová 2002) uvádí hned několik takových mýtů:

Stáří žijí jen v rozvinutých zemích.

Stáří lidé jsou všichni stejní.

Stáří mužů a žen je stejné.

Stáří je křehké – potřebující péči.

Stáří nemají čím společnosti přispět.

Stáří je ekonomickou zátěží společnosti.

3.2 Příčiny ageismu

Možné příčiny ageismu lze rozdělit do tří skupin: individuální, kulturní a sociální. Mezi individuální zdroje se řadí především gerontofobie⁵, frustrace a agrese, ze které pramení hostilita⁶ vůči členům minoritních skupin. Stereotypy dotýkající se stáří mají silnou tendenci být akceptovány samotnými seniory. To bývá důvodem prohlubování ageismu, tedy pokud se senior ztotožní s představou o sobě samotném jako méně výkonném, odrazí se to v jeho pracovním výkonu, který bude mít tendenci skutečně klesat. (Palmore, 1999 In: Vidovičová, 2008)

Výše popsané předpoklady mohou být podporovány sociálním prostředím. Modernizační teorie tvrdí, že možnou příčinou snižování statusu seniorů je přechod z doby, kdy byli senioři považováni za paměti a moudrosti rodu. S rozvojem technologií a automatizace se snižuje poptávka po starší pracovní síle a spolu s tím klesá prestiž těchto lidí. Některé hodnoty, na které je v moderní společnosti kladen veliký důraz, jsou vyššímu věku spíše nepřátelské. Rozšiřující se urbanizace napomáhá vyčleňování seniorů. Toto stavění lidí na okraj společnosti může sloužit jako původce ageismu, zejména v kombinaci s výše uvedenými zdroji. (Vidovičová, 2005)

Mezi kulturní zdroje ageismu se řadí například tyto faktory: hodnotové systémy, jazyk, mediální kultura, humor, umění a literatura. Pro tyto zdroje je specifická jejich

---

⁴ „Představa o někom nebo o něčem nekriticky přijímaná, uctívaná a zbožňovaná; expresivně: smyšlenka, výmysl, blud.“ (Akademický slovník cizích slov, 1998 In: Tošnerová, 2002, s. 6)

⁵ Chorobný strach ze stárnutí a starých lidí

⁶ „Nepřátelství, odmítání soc. kontaktů, verbální i neverbální komunikace a kooperace.“ (Jandourek, 2007, s. 99)

schopnost stereotypy a diskriminační postoje do nich jednou vložené téměř neomezeně dále replikovat. Z toho důvodu jsou kulturní zdroje mnohdy identické se samotnými formami ageismu. (Vidovičová, 2008)

Podle Vidovičové (2005) lze ageismus sledovat v konkrétních oblastech sociálního života, například:

- **pracovní trh** (nezaměstnanost lidí ve vyšším věku),
- **důchodový systém** (zvyšování částek starobních důchodů),
- **zdravotní a sociální péče** (nárůst nákladů na zdravotní a sociální péči spolu s rostoucím počtem seniorů),
- **životní prostředí** (domovy pro seniory izolované na okrajích čtvrti nebo měst),
- **média** (neobjektivní budování image stáří: pohled na seniory jako na nesoběstačné – podrobněji v kapitole 3.2),
- **jazyk, vtipy, literatura, jazykové prostředky.**

3.3 Reprezentace seniorů prostřednictvím médií

Jak bylo uvedeno výše, média jsou jednou ze sociálních oblastí, které lze považovat za zdroj a místo projevu ageistických postojů. Jak uvádí Vidovičová (2005), síla médií oproti běžné komunikaci mezi lidmi totiž spočívá v replikaci ageistických představ.

Toto chápou jako fakt, že co je reprezentováno například ve zprávách, ať už tiskových nebo televizních, může být zobrazeno nebo přečteno mnohonásobně vícekrát než jen slovní výrok, a tím se životnost takových vyjádření zdatelně prodlužuje. Jedná se o oblast velmi širokou, a proto jí bude věnována následující kapitola.

Ageistické postoje jsou ilustrovány v podobě barvitých přívlastků a názvů, které se v médiích používají pro odkaz na stáří nebo staré osoby. Nezřídka jsou stáří a věk zesměšňovány ve vtipech, narozeninových přáních, ale i komerčních sděleních jako jsou televizní reklamy nebo billboardy. (Vidovičová, 2005)

Způsob, jakým je stáří prezentováno na veřejnosti, ať už mluveným projevem nebo prostřednictvím médií, je velmi podstatný pro formování podvědomí veřejnosti, a tím i pro utváření ageistických postojů. Předpokládá se, že média hrají klíčovou roli

v produkci tzv. „demografické paniky“, což je pojem silně propojen s pojmem ageismus. Způsobů, jak může být o stáří pojednááno, je mnoho. Záleží na tom, jaká témata jsou zastoupena, v jakém kontextu je ke stáří přistupováno a v neposlední řadě je důležitá míra zastoupení samotných seniorů. (Vidovičová, 2005)

Domnívám se, že nízká míra zastoupení seniorů v mediálních projevech má téměř stejnou váhu na podporu ageismu jako přímé vyjádření negativního postoje. Tím je myšleno, že pokud někdo, ať už osobně nebo prostřednictvím médií, propaguje negativní pohledy na seniory, podporuje tím ageismus podobně, jako když média v pohledu na společnost naopak vyzdvihují a podporují kult mládí, zatímco nejeví známky zájmu o generaci ve vyšším věku, protože tím vlastně dochází k nevědomému vyčleňování seniorů ze společnosti. Nízká míra zastoupení seniorů v obrazu společnosti je tedy jakousi nepřímou formou podporování ageismu.

Vidovičová poukazuje na provedené výzkumy (např. Bazzini a kol. 1997; Signorielli 2001; aj.), které potvrzují nízkou míru zastoupení seniorů v médiích. Pokud již jsou senioři zmiňováni, tak výrazně častěji v negativních souvislostech, jako jsou např. ekonomické problémy společnosti, a senioři jsou navíc vyobrazeni spíše v podobě nemohoucích a nemocných osob. Dále existují analýzy uvádějící konkrétní hodnoty. Např. McConatha a kol. (1999) provedli analýzu téměř 800 reklam, ze které vzešlo, že v pouhých 8 % případů hrály v reklamě roli starší osoby. Pouhá 2 % případů zobrazovala starší ženy, z čehož pouze jedna čtvrtina žen byla vyobrazena jako aktivní nebo alespoň neutrální, zbytek již byl vyobrazen jako ženy závislé. (McConatha a kol., 1999 In: Vidovičová, 2005)

Malíková (2011, s. 39-40) výše uvedené informace podporuje svým tvrzením: *„Důkazem jsou opět média – pokud se vůbec zabývají problematikou stáří, tak spíše formou odstrašujícího popisu černé budoucnosti, která na každého seniora nutně musí čekat. K tomu přispívá např. i řada medializovaných sdělení se snahou pomoci seniorům, ale v jejich podtextu jsou patrné předsudky.“*

K výše uvedeným tvrzením dále směřují i (Čeledová, Kalvach, Čevela, 2012, s. 108), kteří uvádějí: *„Mnohem častější formou věkové diskriminace a společenského znevýhodnění jsou negativní předsudky a stereotypizace starších lidí. Té se nejčastěji dopouštějí média prezentováním starších lidí jako obecně nezdatných, neschopných, pasivních, jako příjemců služeb, dávek či bezbranných obětí podvodů a jiných*

trestných činů. Vzniká despekt ke stáří jako k bezcenné „postproduktivní“, zbytečně nákladné fázi života. Vznikají také mýty o přirozené minimalizaci potřeb ve stáří včetně minimalizace finančních prostředků.“

Sedláková (2008 In: Bočák, Rusnák, 2008) uvedla, že v souvislosti s nízkou mírou reprezentace menšin v médiích se mluví o mýtu marginality. Jde o to, že se přehlíží složitost života menšinových skupin a upřednostňují se události z majoritní společnosti. Menšiny se umísťují mimo hlavní proud společnosti kamsi na okraj, který je vnímán jako nerelevantní a vedlejší, případně rušivý až ohrožující. Nedostatečný zájem o život minorit podporuje zkreslené představy veřejnosti a přispívá k vyčleňování dané skupiny.

Autorka ale také upozorňuje, že případný nárůst mediální prezentace menšin ale automaticky neznamená jejich pochopení. Nežli na míře mediálního zájmu o menšinu, záleží spíše na tom, jaké události jsou tématem medializace. Míra pozornosti tedy není dostatečným kritériem pro posouzení mediální reprezentace, důležitý je hlavně obsah sdělení. (Sedláková, 2008 In: Bočák, Rusnák, 2008)

Toto se týká i seniorů a to ve smyslu tzv. „věkové segregace“. Ta nastává ve chvíli reálného oddělení jednotlivých věkových skupin ve společnosti. Přináší to s sebou nebezpečí generačních konfliktů a narušení solidarity. Jedinci tráví většinu času ve věkově oddělených skupinách, čímž vzniká překážka v jejich vzájemných interakcích a poznávání. (Sedláková, 2008 In: Bočák, Rusnák, 2008)

Toto vše dále vede ke stereotypnímu vnímání, nepochopení a tím i k ageistickým postojům a diskriminujícímu jednání.

4 Shrnutí teoretické části

Teoretická část bakalářské práce je rozdělena do třech kapitol. První kapitola pojednává o demografickém stárnutí populace a o změnách přicházejících se stářím. Další kapitola popisuje mezigenerační vztahy. Třetí a zároveň závěrečná kapitola se zabývá samotným ageismem. Všechny tři kapitoly jsou rozděleny do několika podkapitol.

V první kapitole Demografické stárnutí populace a změny přicházející se stářím se nejprve zabývám tzv. „stárnutím populace“ a jeho možnými dopady na společnost, dále strukturou obyvatelstva podle věku, ke kterému jsou připojeny tabulky a grafy a je zde zmíněna hranice přechodu člověka do fáze, kdy začne být považován za starého. V následujících podkapitolách je pozornost věnována přechodu do stáří ve smyslu změn, které s sebou přináší. Nejprve jsou rozebrány změny tělesné, tedy fyzické, a v závěrečné podkapitole změny psychické.

V úvodu druhé kapitoly s názvem Mezigenerační vztahy detailně popisují pojem generace a jak na něj lze pohlížet. Dále se kapitola zabývá mezigeneračními vztahy v rodině. Nejprve pojednává obecně o vzájemném působení generací mezi sebou, jakou mají tyto vztahy kvalitu a jaký to má na jednotlivé generace dopad. V další podkapitole je rozebrána péče o starého člověka v rámci rodiny. V rámci kapitoly o mezigeneračních vztazích je také nastíněn celkový postoj společnosti k seniorům, kde je zmíněn všeobecný trend upřednostňování osobního úspěchu a kariérního růstu mladší generace a zmíněny jsou také možné negativní pocity, jako obavy a strach ze stárnutí. V další podkapitole je popsán i opačný pohled, a to seniorů na mladší generaci, kde jsou uvedeny příklady nepochopení seniorů k současné moderní době a také důvody, proč si senioři uvědomují negativní postoje k jejich generaci. Závěrečná podkapitola se zabývá konfliktem generací.

Ve třetí kapitole nejprve definuji samotný pojem ageismus a dále v rámci jednotlivých podkapitol představuji možné předsudky a mýty, které s věkovou diskriminací úzce souvisí. Dále jsou rozebírány možné příčiny tohoto jevu. Následně zde jsou uvedeny příklady oblastí, ve kterých lze ageismus sledovat a z těchto oblastí byla dle vlastního uvážení vybrána jedna konkrétní oblast - média, které byla věnována poslední závěrečná podkapitola teoretické části práce. V té byla vyzdvížena síla této oblastí ve smyslu distribuce různých tvrzení a mýtů o stáří do

podvědomí společnosti, která vede k prohlubování negativního postoje vůči starší generaci.

5 Metodická část

V této části bakalářské práce bude zmíněn hlavní cíl výzkumu a z něj plynoucí hlavní výzkumná otázka. Budou zde uvedeny dílčí cíle, kterými jsem se ve výzkumné části práce zabývala a z nichž plynoucí tazatelské otázky, které jsem pokládala respondentům během výzkumu. Dále zde budou uvedeny použité výzkumné metody a techniky, bude popsána charakteristika nositelů informací a organizace vlastního šetření. V závěru této kapitoly budou uvedena možná rizika zvolené výzkumné strategie. Pro analýzu získaných dat bude použito otevřené kódování.

Hlavní cíl výzkumu

Hlavním výzkumným cílem je popsat vnímání věkové diskriminace samotnými seniory. Z tohoto hlavního cíle vyplývá tedy i hlavní výzkumná otázka (HVO).

HVO

Jak vnímají věkovou diskriminaci ve stáří samotní senioři?

Dílčí cíle

V souvislosti s hlavním výzkumným cílem jsem se zaměřila na tři dílčí výzkumné otázky (DVO). Tyto dílčí výzkumné cíle jsou vnímány z pohledu samotných seniorů žijících v domácím prostředí, kteří se setkali s věkovou diskriminací.

DVO1: Jaké mají senioři zkušenosti s věkovou diskriminací ve stáří?

DVO2: Jak vnímají senioři věkovou diskriminaci ve stáří v oblasti mezigeneračních vztahů?

DVO3: Jak vnímají senioři věkovou diskriminaci ve stáří v oblasti médií?

Tazatelské otázky

Tyto dílčí výzkumné otázky vedly k tvorbě tazatelských otázek (TO) z oblasti věkové diskriminace.

TO 1: Setkal/a jste se někdy s věkovou diskriminací ve stáří?

TO 2: Jak jste se v daný moment cítil/a?

TO 3: Co je podle Vás příčinou ageismu, nebo-li věkové diskriminace ve stáří?

TO 4: Jak vnímáte postoj společnosti k seniorům?

TO 5: Jak vnímáte sám/samu sebe v rámci rodinných vztahů?

TO 6: Jak jsou podle Vás vnímáni senioři při konfliktu s mladší generací?

TO 7: Myslíte si, že v médiích je problematice stáří věnováno dostatek prostoru?

TO 8: Jak jsou podle Vás senioři mediálně vyobrazeni?

TO 9: Myslíte si, že média mohou ovlivnit pohled společnosti na věkovou diskriminaci?

Transformace dílčích výzkumných otázek do tazatelských:

Hlavní cíl	Popsat vnímání věkové diskriminace ve stáří samotnými seniery.			
<p>Hlavní výzkumný cíl</p>	<p>Zjistit, jak vnímají věkovou diskriminaci ve stáří samotní senioři.</p>	<p>HVO: Jak vnímají věkovou diskriminaci ve stáří samotní senioři?</p>	<p>DVO1: Jaké mají senioři zkušenosti s věkovou diskriminací ve stáří?</p>	<p>TO1: Setkal/a jste se někdy s věkovou diskriminací ve stáří?</p>
				<p>TO2: Jak jste se v daný moment cítil/a?</p>
				<p>TO3: Co je podle Vás příčinou ageismu, nebo-li věkové diskriminace ve stáří?</p>
			<p>DVO2: Jak vnímají senioři věkovou diskriminaci ve stáří v oblasti mezigeneračních vztahů?</p>	<p>TO4: Jak vnímáte postoj společnosti k seniorům?</p>
				<p>TO5: Jak vnímáte sám/samu sebe v rámci rodinných vztahů?</p>
				<p>TO6: Jak jsou</p>

				podle Vás vnímání senioři při konfliktu s mladší generací?
			DVO3: Jak vnímají senioři věkovou diskriminaci ve stáří v oblasti médií?	TO7: Myslíte si, že v médiích je problematika stáří věnováno dostatek prostoru?
				TO8: Jak jsou podle Vás senioři mediálně vyobrazeni?
				TO9: Myslíte si, že média mohou ovlivnit pohled společnosti na věkovou diskriminaci?

Tabulka 3 - transformační tabulka (vlastní zpracování)

Výzkumné metody a techniky

Jak již bylo v úvodu bakalářské práce zmíněno, k dosažení cíle výzkumu jsem zvolila metodu kvalitativního výzkumu⁷. Metodou sběru dat v této práci je polostrukturovaný rozhovor. Tuto metodu jsem zvolila, protože se jedná o rozhovor, který je volnější než rozhovor strukturovaný. Volba slov či formulace otázek může být během rozhovoru pozměněna, případně dovysvětlena. Některé otázky, které by se mohly respondentům zdát nevhodné, mohou být vypuštěny a naopak některé nové mohou být přidány. Dle mého názoru je tedy zvolená metoda pro můj výzkum s cílovou skupinou 65+ vhodnější. Rozhovor byl založen na devíti otevřených tazatelských otázkách, které byly postupně během rozhovoru dále rozvíjeny. Otevřené otázky jsou zvoleny za účelem poskytnutí respondentovi dostatečného

⁷ „Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumní vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.“ (Hendl, 2016, s.46)

prostoru pro jeho vyjádření. Tazatelské otázky se zaměřují na zkušenosti seniorů s věkovou diskriminací, na vnímání věkové diskriminace v rámci mezigeneračních vztahů a na vnímání věkové diskriminace seniory v oblasti médií. Pro analýzu dat bylo použito již zmíněné otevřené kódování. Rozborem dat získaných z rozhovorů jsem zkoumala vnímání věkové diskriminace samotnými seniory.

Charakteristika nositelů informací

Výzkum byl zaměřen na seniory žijící v domácnosti, kteří mají vlastní zkušenost s věkovou diskriminací. Výběr informantů byl založen na osobním kontaktu se samotnými seniory.

Celkem bylo dotázáno pět informantů ve věku 65 – 77 let, kteří splňovali podmínky výběru a kteří byli ochotni se účastnit mého výzkumu k bakalářské práci. Konkrétně se jednalo o čtyři ženy a jednoho muže. Všichni z nich chodí do společnosti a mají přístup k mediím (tiskoviny, televize a někteří z nich jsou i uživatelé internetu).

Kódování informantů

Označení informanta	Pohlaví	Věk
I 1	žena	75 let
I 2	žena	69 let
I 3	žena	65 let
I 4	žena	73 let
I 5	muž	77 let

Tabulka 4 - přehled informantů (vlastní zpracování)

Organizace vlastního šetření

Rozhovory použité pro tuto práci byly vedeny během ledna 2017. Oslovila jsem čtyři seniorky a jednoho seniora z mého okolí, kteří mají vlastní zkušenost s tímto jevem. Při osobním setkání jsem osloveným informantům ve zkratce sdělila náplň své

bakalářské práce, ukázala připravenou osnovu s otázkami, zeptala se na souhlas s nahráváním a ujistila je o úplné anonymitě. Proto tedy budu označovat informanty jako I 1, I 2, I 3, I 4 a I 5. Tito lidé se velmi aktivně zapojili do výzkumu. Rozhovory byly vedeny individuálně s každým klientem podle předem připravených otázek. Odpovědi od informantů na položené otázky jsem zaznamenávala na diktafon. Rozhovory proběhly v domácím prostředí samotných informantů, kde nebyl kromě mě a informanta nikdo jiný. Rozhovory probíhaly cca 45 minut. Nahrané rozhovory jsem přepisovala v doslovném znění za účelem analýzy a interpretace získaných dat.

Rizika zvolené výzkumné strategie

Jak již bylo uvedeno, informanti pochází z mého okolí. Jelikož se ale nejedná o rodinné příslušníky, ale o osoby se kterými se jen občas setkám v místě bydliště a známe se spíše od vidění, než že bychom měli nějaký užší vzájemný vztah, můžeme zde najít některá možná rizika, která mohou negativně ovlivnit kvalitu následujícího výzkumu. Vzhledem k tomu, že mezi námi není vybudována vzájemná důvěra, je zde možnost, že takové osoby budou odpovídat ne zcela upřímně, nebo zkresleně. Mohou se ostýchat sdělit některé kritické názory například z důvodu strachu, že bude porušena anonymita rozhovoru a jejich odpovědi by mohly pobouřit některé osoby, vzhledem k tomu, že bydlíme ve stejném místě.

6 Interpretace výzkumných otázek

Tato kapitola je zaměřena na rozbor rozhovorů, které byly vedeny s vybranými informanty. Pro analýzu dat bylo použito otevřené kódování. Výzkumné šetření prostřednictvím polostrukturovaného rozhovoru bylo provedeno se seniory v jejich přirozeném sociálním prostředí. Všichni oslovení senioři mají přístup k médiím a zajímají se o dění ve společnosti. Věk oslovených respondentů se pohyboval od 65 do 77 let. Informanti si přáli zůstat v anonymitě, proto jsou označeni jen pseudonymy.

6.1 DVO1

V této podkapitole se budu zabývat zkušenostmi, které senioři mají s ageismem, nebo-li věkovou diskriminací ve stáří. Abych mohla tuto oblast zmapovat, zaměřila jsem se na zkušenosti samotných seniorů s věkovou diskriminací ve stáří. Zajímalo mě, zda oslovení informanti mají vůbec zkušenosti s touto oblastí a jaké pocity v nich tato zkušenost vyvolala. Zabývala jsem se také tím, co samotní informanti považují za příčinu ageismu. Pro lepší přehlednost je v úvodu této podkapitoly uvedena tabulka s kódy týkající se problematiky zkušeností informantů s věkovou diskriminací ve stáří.

OBLAST	KÓD	ÚHEL POHLEDU	KATEGORIE
Zkušenosti	Různorodost Negativní pocity Špatná výchova Odlišné názory	Senior	BEZMOC

Tabulka 5 - tabulka s kódy k DVO1 (vlastní zpracování)

Z rozhovorů vyplynulo, že všichni informanti se v důchodovém věku setkali s věkovou diskriminací ve stáří. Jejich zkušenosti jsou různorodé, většina informantů se setkala s ageismem při běžném nakupování v obchodě nebo prostě na ulici: „ Šel jsem po chodníku a potkal jsem tři mladíky...chodník nebyl moc široký. A co si myslíte? Myslíte si, že mi uvolnili cestu a nechali mě projít? Ani náhodou...já stařec

je musel obcházet, to si představte...slušně jsem je na to upozornil, aby si to uvědomili. A víte, co mi řekli? Byli sprostí a doporučili mi, ať jsem doma, když už na hřbitově je plno a obsazeno.“ [I 5] Další informant k tomu říká: „Byla jsem v krámě...koukala jsem kolem sebe a nevšimla si, že přede mnou stojí lidi...tak jsem do nich nechtěně vrazila košíkem...hned jsem se ale omluvila...ale to je nezajímalo...jakoby mou omluvu vůbec neslyšeli. Křičeli na mě, ať čumím před sebe...že mě neomlouvá moje stáří...že když se neumím pohybovat po obchodě, ať raději nikam nevylézám.“ [I 1] Informanti uváděli, že nejhorší je situace právě v obchodech, kde mladí lidé neustále spěchají, a senior, který se pohybuje pomalu, se tak často stává předmětem kritiky ze strany mladých lidí: „Víte, když jdu do krámu...radši jdu s dcerou nebo vnučkou...když jdu sama, jsem už předem vynervovaná, co se mi tam zase stane a kdo mi, co řekne...víte, jsem stará...nemůžu chodit...a když si mám vzít něco z regálu...je to problém...kolikrát na něj nedosáhnu a musím se prosit cizích lidí, aby mi to podali...víte...je to nepříjemný...na většině lidí je vidět, že je obtěžuju...že je zdržuju...někdy mě odbydou tím, že spěchají a že nemají čas...hlavně ty mladý...měli by si uvědomit, že jednou budou taky starý.“ [I 3] Další informant k tomu říká: „Když jsem byla minule v krámě...víte, co se mi stalo? Hledala jsem máslo v regále...košík jsem nechala stát opodál...a víte co? Nějaký mladý kluk...asi spěchal...začal křičet, kdo nechal ten košík uprostřed cesty...a když jsem se ozvala...řekl mi, ať už do krámu nelezu...že jen překážím.“ [I 4]

Všichni oslovení informanti se shodli na tom, že při zkušenosti s věkovou diskriminací mají velmi negativní pocity: „*Jak jsem se v tu chvíli cítil? No...taková situace vás prostě srazí...je to ponižující.“ [I 2] Další informant k tomu říká: „V tu chvíli jsem se cítila trapně...bylo mi to líto...bylo nepříjemné, když na vás všichni koukají a čekají, co vy odpovíte.“ [I 3] Většina informantů v takých chvílích raději ustoupí: „Raději jsem na jejich sprosté výrazy nereagoval a rychle jsem se snažil vzdálit...viděl jsem, že je to bezpředmětné a nechtěl jsem je ještě více rozčlít.“ [I 5] Takový postup zvolila většina informantů: „Já jsem jim na ty nadávky nic neřekla...ani mě nenapadlo, co bych jim v tu chvíli měla říct...byla jsem šokovaná...vzdálila jsem se od nich pryč a myslela jsem na to, jak nejrychleji odejít z krámu.“ [I 1] Další informant k tomu říká: „Víte...já jsem se opravdu bála...raději jsem se otočila a odešla pryč...bylo mi z toho špatně.“ [I 4]*

Mezi příčiny věkové diskriminace informanti zařadili především špatnou výchovu: „Víte co? Já si myslím, že je to hlavně špatnou výchovou rodičů...naše generace byla vychována jinak...byla jiná doba a jsme přesvědčeni o tom, že je samozřejmé, chovat se ke starým lidem s úctou.“ [I 5] Další informant k tomu říká: „Vždyť my jsme byli také mladí a drzí...ale víte, v čem byl rozdíl? My jsme si také v ústraní ťukali na čelo, ale aby to starší lidé neviděli...před nimi jsme si sprostě mluvit nedovolili....dnes se mladí ke starým chovají sprostě a neuctivě...a nejhroší na tom je, že jejich rodiče je za to ani nenapomenou a všichni se vymlouvají na jinou dobu.“ [I 2] Další příčinou je podle informantů skutečnost, že senioři mají odlišné názory: „Všechno je to zapříčiněno názory...staří lidé nebyli vychováváni v blahobytu jako je tomu dnes...a ti mladí lidé to neumějí pochopit, že mají jiný názor třeba ke skromnosti.“ [I 3] Další informant k tomu říká: „Mladý si myslí, že všemu rozumí...protože všechno najdou na počítači...se staršíma mluví s neúctou...Víte co? Když už se nás mladí zeptají na náš názor...berou naše odpovědi nebo zkušenosti za staromódní.“ [I 4] A další informant říká: „Víte, když jsme byli my mladý, tak jsme si všeho vážili...když nám naši rodiče něco říkali...tak jsme jejich názory respektovali...Ale dnes? Dnes si ti mladí ničeho neváží...a když se to mladým řekne...tak řeknou, že je jiná doba.“ [I 1]

Z výše uvedeného vyplývá, že všichni oslovení senioři mají negativní zkušenosti s věkovou diskriminací. Většina informantů se s věkovou diskriminací setkala při běžných každodenních situacích, a to převážně na ulici a v obchodě. V takových situacích se oslovení informanti cítí trapně, poníženě a v neposlední řadě pocítují také strach. Na zkušenost s věkovou diskriminací převážně reagují ústupem. Dotázaní senioři vidí příčiny ageismu převážně ve špatné výchově mladých lidí a v odlišných názorech starých lidí. Vzhledem k tomu, že v dnešní době je problematika stáří upozaděna a staří lidé nemají příliš příležitostí, jak by o této problematice s mladými lidmi mluvili, cítí se v dnešní době, hlavně na základě vlastních zkušeností, bezmocně. V dnešní době myslí každý hlavně sám na sebe, staré lidi a jejich názory nikdo neposlouchá. Mladí je protlačováno a stáří je potlačováno.

6.2 DVO2

V této podkapitole se budu zabývat tím, jak samotní senioři vnímají věkovou diskriminaci v oblasti mezigeneračních vztahů. Nejprve jsem se tedy zaměřila na to, jak oslovení informanti vnímají postoj společnosti k seniorům, dále jsem se zabývala tím, jak vůbec vnímají svou pozici v rámci rodinných vztahů. A v neposlední řadě jsem také zjišťovala, zda samotní senioři vnímají sami sebe rovnocenně při konfliktu s mladší generací. V úvodu podkapitoly je opět uvedena tabulka s kódy pro lepší orientaci.

OBLAST	KÓD	ÚHEL POHLEDU	KATEGORIE
Mezigenerační vztahy	Ignorace Neoprávněná kritika Vstřícné rodinné vztahy Strach z konfliktu	Senior	DESPEKT

Tabulka 6 - tabulka s kódy k DVO2 (vlastní zpracování)

Většina dotázaných informantů se shodla na tom, že jsou dnešní senioři společností ignorováni: „*Víte, mladí nás snadno přehlídí...nejraději by nás tu už neviděli...jsme pro ně lidi, kteří nic nechápou...a ničemu nerozumí.*“ [I 4] Další informant k tomu říká: „*V naší ulici nedávno otevřeli obchod s těma chytrýma mobilama. Ne, že bych se v tom nějak vyznal...ale byl jsem zvědavý, co na tom dnešní mládež vidí. Tak jsem se tam šel podívat...jediný s čím jsem se tam setkal, bylo to, že si mě prodavač ani nevšimnul. Asi se divil, co tam hledám. Ani se mě radši nezeptal, co sháním...zatímco omladině přede mnou nadšeně cosi vysvětloval.*“ [I 5] Další informant k tomu říká: „*Dnes mladý ke starým nejdou dohromady...aby tomu bylo jako dřív. Chápete? Dříve si lidé navzájem pomáhali...a bylo jedno jestli mladý starýmu, nebo starý mladýmu. A dnes? To se dočkáme akorát nezájmu od mladých.*“ [I 2] S ignorací společnosti se senioři vyrovnávají po svém: „*Je nám to líto, ale opomíjení společnosti přijímáme s pokorou.*“ [I 3] K tomu další informant říká: „*No...co máme dělat?...Když ti mladí o nás nemají zájem, tak my je přesvědčovat nebudem...však oni to poznají, až budou taky starý.*“ [I 4] Dle většiny dotazovaných informantů

přistupuje společnost k seniorům také velmi kriticky: „*My nerozumíme spoustě věcí, které dnes mladé baví...nedokážeme se o nich s nima ani bavit...proto jsme pro ně ztracený v dnešní době a setkáváme se jen s kritikou.*” [I 1] Další informant k tomu říká: „*Podívejte, dneska si lidé myslí, že jsme jen na obtíž...že jsou s námi jenom starosti. Podle nich se nám pořád něco nelíbí a jen si stěžujeme...a za to nás haní. Ale copak my jim můžeme být na obtíž, když si nás nevšímají? Vždyť se spousta těch mladých nedokáže ani ohnout, aby nám pomohla sebrat něco, co nám třeba spadne na zem.*“ [I 3] A další dotázaný informant říká: „*Heleďte se třeba dnešní maminky...kolikrát si nevědí rady s dětma...a co udělají? Jdou si radši přečíst něco na počítač...přitom se můžou zeptat na radu nás...A když se jich zeptáme, proč neřekli nám, tak se akorát setkáme s odpovědí, že dneska už je všechno jinak...naše zkušenosti jsou pro ně akorát zastaralý.*“ [I 4]

Přesto, že podle oslovených informantů společnost přijímá seniory spíše odmítavě a kriticky, všichni oslovení senioři se shodli na tom, že v rodině mají vstřícné rodinné vztahy: „*Rodina... pokud беру svojí situaci, je velmi ohleduplná...mám štěstí. Jsem soběstačný a nejsem na jejich pomoc odkázán. Neobtěžuju je...a pokud potřebuji nějakou pomoc, ochotně mi pomohou.*“ [I 5] Rodina je vždy osloveným seniorům ochotna pomoci: „*Já mám vnučky hodný, dceru hodnou...a ti mi pomáhají. Vidíte sama, že nemůžu chodit a jsem o berlích...rodina za mnou sem jezdí, dá se říct obden a se vším mi pomáhají. Jezdí se mnou po doktorech, do krámu...uklidí mi. Starají se o mě moc hezky...neukazují mi, že jsem na obtíž. Jsem ráda, že je mám.*” [I 2] Další informant k tomu říká: „*Na rodinu si nemůžu stěžovat. Rodina je tu pro mě vždy, když potřebuji...každý den si voláme. Máme vřelé rodinné vztahy...nevím, co bych si bez nich počala. Do domova důchodců nechci, i přesto, že spousta lidí z mého okolí už tam je...a mě rodina umožní zůstat doma...a za to jsem jim vděčná.* [I 1] A další informant k tomu říká: „*Vztah rodiny vůči mě považují za velmi dobrý, slušný...ohleduplný. Takový přiměřený jejich podmínkám a možnostem. Přeci jen mají svou práci a svých starostí dost.*” [I 3]

V rámci rodinných vztahů vnímají oslovení senioři sami sebe velmi pozitivně. Pokud ale dojde na konflikt mezi oslovenými seniory a mladšími lidmi mimo rodinné kruhy, pak jsou oslovení informanti více zdrženliví. Z rozhovorů totiž vyplynulo, že si informanti drží větší odstup od cizích mladých lidí, a to proto, že s mladší generací nechtějí přijít do konfliktu, v takovém případě pocítují strach: „*Konfliktum se raději*

vyhýbám...protože v dnešní době si mladí mohou dělat co chtějí a jsou dost agresivní... je to předem prohraná diskuse. Navíc myslím, že jsme pro ně snadný terč, co se týče konfliktu a nemuselo by to dopadnout dobře.” [I 4] Další informant k tomu říká: „Mladí nás vidí jinak...jakože ničemu nerozumíme. Nebo nechápeme tak rychle a oni jsou hned nervozní a dávají najevo, že pro ně jsme nechápaní a nemožní. Já jsem potom nervozní taky a přijdu si hrozně...jak jinak se mám taky cítit.” [I 5] Někteří senioři pocítují při konfliktu s mladší generací vztek, ale i tak jim raději ustoupí: „Já nemůžu mít nic jiného, než vztek. Jsem naštvaná, protože nemám argumenty...a i když mám, tak mě stejně mladí pokoří, protože moje argumenty nevezmou a stojí si za svým. Oni jsou až moc sebevědomí, radši se s nima nehádat...nemá to cenu.“ [I 2] Strach z konfliktu je to, co seniory v daný moment znevýhodňuje: „Já se s nima nepouštím do rozbrojů. Jsem pro ně nezajímavá...bezpečná. A taky jsem snadno zranitelná, protože se někdy i bojím.” [I 1] Další informant říká: „Když se něco semele, tak se raději vzdáváme. Ono to nemá moc cenu se s nima pouštět do diskuze a vysvětlování...stejně se většinou nesetkáme s pochopením. Kolikrát máme pravdu, ale pro ně to je zaostalé.” [I 3]

Z výše uvedeného vyplývá, že většina dotázaných seniorů má co se týče mezigeneračních vztahů spíše negativní pocity. V rámci vztahů rodinných převažovali kladné zkušenosti a pocity. V ostatních případech však informanti vnímají ze strany společnosti spíše ignoraci. Mnohdy jim není ze strany mladších lidí věnována žádná pozornost a jsou přehlíženi. Pokud již ke konfrontaci dojde, jedná se dle oslovených informantů spíše o neoprávněnou kritiku, nežli pochopení a vlídný přístup. Senioři jsou si vědomi svých zkušeností, ale zároveň vnímají, že mladší generace u nich rady příliš nehledá, protože je k jejich názorům skeptická, často až kritická. Oproti tomu v rámci rodiny tuto skutečnost oslovení senioři nepocítují, naopak v rodině vidí podporu a ohleduplnost. V případě, že dojde ke konfliktu s mladší generací, oslovení senioři pocítují především strach. Vidí sami sebe jako snadný terč pro mladé a řešení problému s nimi vidí jako předem prohrané. Jsou z těchto situací nervózní a raději ustupují. Celkově se senioři v dnešní době cítí spíše opomíjeni, a pokud je s nimi jednáno, tak převážně s despektem ze strany mladší generace.

6.3 DVO3

V této podkapitole se zabývám tématem vnímání věkové diskriminace ve stáří v oblasti médií samotnými seniory. Nejdříve se zabývám názorem oslovených seniorů na problematiku stáří, zaměřuji se především na to, zda je v médiích věnován dostatek prostoru zmíněné problematice. Dále zjišťuji, jak oslovení informanti vnímají mediální vyobrazení seniorů a jestli si myslí, zda média mohou ovlivnit pohled společnosti na věkovou diskriminaci, případně jak. Opět je v úvodu podkapitoly uvedena tabulka s kódy týkající se věkové diskriminace v oblasti médií.

OBLAST	KÓD	ÚHEL POHLEDU	KATEGORIE
Média	Nedostatečný prostor Negativní vyobrazení Značný vliv médií Vysoká nemocnost Zvyšující se důchody Vzdělávací pořady	Senior	ZKRESLENOST

Tabulka 7 - tabulka s kódy k DVO3 (vlastní zpracování)

Všichni oslovení informanti se shodli na tom, že problematice stáří není v médiích věnován dostatečný prostor a pozornost médií je věnována pro společnost zajímavějším tématům: „*Námi se média moc nezabývají...jen málo. Oni mají zajímavější témata. To spíše skandály, aby byla větší sledovanost televize, a aby se více prodávaly noviny.*” [I 2] Další informant říká: „*Stáří má prostor minimální. Tam je to spíše od mladých až po střední skupinu. Ale o starých to tam moc není...co by tam taky psali.*” [I 3] Další informant k tomu říká: „*To mi tedy moc nepřijde. To je většinou spíš samá politika. Ale když už je něco o stáří, tak asi hlavně reklamy...léky pro důchodce, nebo zdravotní pomůcky.*” [I 1] Další dotázaný k tomu říká: „*V televizi jsem toho o nás moc neslyšel...Jo, to když už, tak možná tak drby. Jak se ta*

moderátorka neumí ani postarat o svoje dítě...jenže to v čem hlavně byla chyba, tím se už nikdo dál nezabývá.” [I 5]

Dle oslovených seniorů média ovlivňují pohled společnosti na věkovou diskriminaci: *„Tu možnost média rozhodně mají” [I 4]* Další informant k tomu říká: *„Média jsou světová velmoc a lidi, co do nich přispívají, nejsou dnes úplně zodpovědní...si myslím. Tímhle se živit, nebo se tím zabývat pro radost, je ale velká zodpovědnost...a postupem času si to lidé přestali uvědomovat...no a zveřejní téměř cokoliv. Ani si neuvědomí, že se takto dá napáchat mnoho škody. No uznejte sama...některým lidem se dá touto formou hodně ublížit v očích společnosti, klidně i právě nám starým.“ [I 5]* Informanti se také shodují na tom, že jsou senioři v médiích vyobrazováni spíše negativně: *„Když už o nás píšou, tak asi hlavně proto, že nám zvýší důchody...akorát to rozčílí ty mladý, protože chodí do práce a myslí si, že my bereme peníze za nic, protože v práci nejsme. Jenže my jsme pracovali celý život a těch 40 korun co nám přidají je k dnešním cenám vážně směšný.” [I 3]* Další informant k tomu říká: *„Ukazují nás jako lidi, kteří mají stále jen nějaké úlevy...třeba nižší doplatky na léky...ale kolik nás ty léky i přesto stojí už nikoho nezajímá. Nebo že nám zvyšují důchody, ale nikdo už nevidí, že to není tak úplně pravda...že by to bylo přidáno tolik. Ve finale je to třeba jen 100 korun...Nikdo si neuvědomuje, že bude taky jednou starý a nebo si to radši jen nechce připustit.” [I 2]* Další informant k tomu říká: *„Když vidím, co média podávají lidem, tak ukazují, že stáří je jen o nemocech...a zdravotních problémech. Víte, ty mají ale i ty mladý přeci.” [I 1]* Senioři jsou zklamaný z toho, co se o nich v médiích tvrdí: *„Já vám řeknu jak nás zobrazují...jako přítěž pro společnost Tak, že potřebujeme pomoc druhých...že jsme nesoběstační.” [I 5]* Další informant k tomu říká: *„Ukazují nás jako pitomce. Někde nějakého seniora okradou a hned máme nálepkou hlupáka a důvěřivce...jsem z toho zklamaný.” [I 1]* Společnost má tedy podle oslovených informantů negativní pohled na seniory. Velkou měrou k tomu podle oslovených seniorů přispívají právě média. Zároveň mají ale také představu o tom, jak by média mohla tento pohled společnosti zlepšit. *„Třeba tím...že by měla formou vzdělávacích pořadů vychovávat mladé lidi k úctě ke stáří. Takových pořadů je málo.” [I 2]* Další informant říká: *„Ono hodně záleží na tom, co by ukázali. Kdyby dali víc na obdiv nějaký zajímavosti o starší generaci...tak se to obrátí a působí to kladně na lidi. Když budou ale ukazovat jenom to, že jsme nemocní a necháme se ošidit...tak to tak bude společnost*

prostě vidět.” [I 5] Další informant k tomu říká: „*Pokud by byly vysílány pořady, které by se tímhle tématem zabývaly, určitě by to pohled společnosti ovlivnilo. Horší ovšem je to, že je určitě nebudou poslouchat mladí lidé...no a nepadnou na úrodnou půdu.*” [I 3] A další oslovený informant uvádí: „*Třeba tím, že budou o stáří psát jako o něčem, co k životu patří...a co potká každého z nás. Že to není jen o tom, jakého seniora kde okradou, nebo kolik nám přidají k důchodu.*” [I 1] Nejen média ovlivňují mladé lidi v pohledu na problematiku stáří: „*Měli by určitým způsobem mladý vzdělávat...a vychovávat. Především by je ale měli vychovávat a vést k úctě ke starým rodiče a školy.*” [I 4]

Z výše uvedeného vyplývá, že média seniorům a vůbec problematice stáří nedávají ve svých příspěvcích dostatečný prostor. Pozornost médií je věnována spíše jiným tématům, která ani nemusí být pro společnost nijak zvláště přínosná. Všichni oslovení informanti mají jednotný názor na to, že když už je média do svých zpráv zahrnou, tak je jejich prostřednictvím společnosti prezentují hlavně v negativním slova smyslu. Vyzdvihují především fakta, která na společnost nepůsobí pozitivně, a tím přispívají k obecně zkreslenému pohledu společnosti na problematiku stáří a mohou tím tedy přispívat i k věkové diskriminaci ve stáří.

7 Závěr výzkumného šetření

Hlavním výzkumným cílem bakalářské práce bylo zjistit, jak vnímají věkovou diskriminaci ve stáří samotní senioři. Výzkum jsem zaměřila na tři oblasti věkové diskriminace. Těmito oblastmi jsou osobní zkušenosti, mezigenerační vztahy a média. Nejprve jsem se zabývala tím, zda mají oslovení informanti osobní zkušenosti s věkovou diskriminací, případně jaké. Zabývala jsem se jejich osobními pocity a také tím, co si myslí o příčinách tohoto jevu. Dále jsem zkoumala názor seniorů na to, jak vnímají postoj společnosti na jejich generaci, jak vnímají oni sami sebe v rámci rodinných kruhů a také jak sami sebe hodnotí v rámci případných konfliktů s mladší generací. V rámci poslední dílčí výzkumné otázky jsem se snažila zjistit, zda je podle oslovených seniorů problematice stáří v médiích věnováno dostatek prostoru, jak jsou senioři mediálně vyobrazeni před společností a na závěr také jakou váhu oslovení senioři přikládají médiím, pokud jde o ovlivnění pohledu společnosti na věkovou diskriminaci.

Z rozhovorů vyplývá, že všichni oslovení informanti se již s věkovou diskriminací ve stáří setkali. Jak se dalo očekávat, jejich zkušenosti jsou různorodé. Oslovení informanti se s ageismem setkali při běžných denních událostech, nejčastěji při nakupování nebo při procházce městem. Právě nakupování v obchodech informanti označili jako situaci, při které k ageismu dochází nejvíce, označili ji jako nejhorší. Všichni oslovení informanti se shodli na tom, že jejich osobní zkušenosti s ageismem doprovází velmi negativní pocity. Tyto pocity se projevují nejčastěji potřebou ustoupit, nereagovat a raději se tiše vzdát. Jako nejčastější příčinu věkové diskriminace oslovení informanti označili především špatnou výchovu mládeže.

V oblasti mezigeneračních vztahů se většina dotázaných shodla na tom, že senioři jsou společností ignorováni, společnost je podle oslovených informantů k seniorům velmi kritická a odmítavá. Jako nejhorší označili všichni oslovení informanti situaci při střetu s mladou generací. V těchto situacích jsou oslovení senioři spíše zdrženliví a drží si od mladých lidí větší odstup. Mladí lidé totiž názory seniorů málokdy vyslyší a oslovení informanti se do konfliktu s mladou generací pouštět nechtějí, konfliktu se raději vyhýbají. Z konfliktu mají totiž oslovení senioři v první řadě strach. Někdy ale pociťují také vztek, protože jsou znevýhodněni, jejich názory a argumenty nebere mladá generace na zřetel. Necítí se být proto dost

konkurenceschopni při takovém střetu generací. To se ale netýká vztahů v rámci rodiny, oslovení senioři se v rámci rodiny cítí velmi dobře. Všichni informanti označili vztahy v rodině jako velmi vstřícné. Nejvíce si oslovení senioři vážili ochoty pomáhat, které se jim v rámci rodiny dostává.

Dle oslovených informantů je v oblasti médií postavení seniorů značně nevýhodné. Na tomto názoru se většina informantů shodovala. Shodli se také na tom, že média nevěnují generaci starších dostatek pozornosti, a to hlavně proto, že se zaměřují na jiná témata, která vyvolávají větší vlnu zájmu společnosti. Tu část prostoru v médiích, která je seniorům občas vyhrazena, vnímají informanti negativně. Oslovení senioři jsou v takovém případě zklamaní z obsahu, který je společnosti předkládán. Vnímají v něm sami sebe především jako důvěřivce, které je dnes snadné ošálit. Podle názoru oslovených informantů je to jeden z hlavních důvodů, proč má společnost na seniory negativní pohled, podle nich mají totiž média na názor společnosti zásadní vliv. V médiích postrádají jakoukoliv snahu o to, aby byla problematika stáří vyobrazena v lepším slova smyslu, než je tomu ve skutečnosti. V takovém případě by mohlo podle oslovených seniorů dojít ke zlepšení pohledu společnosti na seniory. Z názorů oslovených informantů vyplývá, že si senioři uvědomují postavení a sílu médií v dnešní společnosti a jelikož se sami cítí být jejich prostřednictvím prezentováni převážně negativně, pak se zároveň shodují i na tom, že média přispívají k věkové diskriminaci ve stáří.

Závěr

V bakalářské práci jsem se zabývala vnímáním věkové diskriminace samotnými seniory, a to zejména ve třech oblastech, kterými jsou osobní zkušenosti seniorů s věkovou diskriminací, mezigenerační vztahy a média. Pomocí výzkumu těchto tří oblastí jsem se snažila popsat, jak senioři vnímají diskriminaci ve stáří, což bylo hlavním cílem bakalářské práce.

V teoretické části bakalářské práce jsem se zaměřila na demografickou strukturu obyvatelstva a stárnutí populace. Zejména tedy poměr lidí v určitých věkových skupinách dnes a předpokládaným vývojem situace do budoucna, včetně toho, jaký dopad na společnost tento vývoj může mít. Dále byla pozornost věnována samotnému stáří, stárnutí a jevům, které tento přirozený proces doprovází. V kapitole o mezigeneračních vztazích byly nejprve představeny možnosti, jak lze pohlížet na pojem generace. Poté bylo pojednáno o vzájemném působení generací mezi sebou, o kvalitě těchto vztahů a také o tom, jaké tyto vztahy mohou mít na jednotlivé generace dopad. V podkapitolách bylo dále rozvedeno nejprve téma péče o starého člověka v rámci rodiny, dále byl zhodnocen celkový postoj společnosti k seniorům a také to, že si senioři uvědomují negativní postoje společnosti k jejich generaci. V další podkapitole byl představen pohled seniorů na mladší generace i naopak to, jak vnímají mladí lidé seniory. Závěr kapitoly byl věnován mezigeneračním konfliktům. Závěrečná kapitola teoretické části bakalářské práce se zabývala pojmem ageismus a v jednotlivých podkapitolách byly rozebrány předsudky a mýty, které jsou s ageismem spojovány a také byly uvedeny možné příčiny a oblasti, ve kterých lze věkovou diskriminaci pozorovat. Závěrem kapitoly byla vybrána a detailněji představena jedna konkrétní oblast - reprezentace seniorů prostřednictvím médií.

V metodické části práce byl popsán hlavní cíl výzkumu a z něj plynoucí hlavní výzkumná otázka včetně dílčích výzkumných otázek, které jsou celkem tři. Tyto dílčí otázky dále vedly k sestavení tazatelských otázek, na kterých byl postaven výzkumný rozhovor. Výzkumný rozhovor byl veden technikou polostrukturovaného rozhovoru s pěti dotázanými seniory, který byl následně analyzován pomocí otevřeného kódování. Součástí práce jsou také přílohy, mezi kterými lze nalézt tabulku s kódy a přepis jednoho vybraného rozhovoru.

I přesto, že závěry výzkumné práce vycházejí z informací od malého vzorku dotázaných, se domnívám, že se podařilo naplnit hlavní cíl práce, a to proto, že dotázaní byli velmi ochotni odpovídat a uvedené příklady z praxe jsou u jednotlivých informantů různorodé a zároveň u každého správně směřované k hlavnímu významu otázky. Metoda polostrukturovaného rozhovoru splnila nejen svůj účel, ale také mi umožnila více proniknout do světa seniorů a lépe pochopit jejich vnímání daného tématu, nežli by tomu bylo za použití klasického dotazníku.

Hlavním přínosem této práce je poskytnout náhled mladé generaci na to, jak se samotní senioři mohou vnímat a cítit při konfliktu právě s touto skupinou populace. Myslím si, že dalším zajímavým námětem pro další výzkum by mohlo být vnímání samotných seniorů mladou populací.

Seznam zdrojů

BAKOVÁ, Daniela, HABURAJOVÁ-ILAVSKÁ Lenka, VAŇO, Ivan a NESZMÉRY, Štefan. *Vnímanie staroby a starnutia optikou súčasnej spoločnosti*. Praha: Hnutí R, 2015. ISBN 978-80-86798-57-8.

ČELEDOVÁ, Libuše, KALVACH, Zdeněk a ČEVELA, Rostislav. *Úvod do gerontologie*. Praha: Karolinum, 2016. ISBN 9788024634043.

ČEVELA, Rostislav, KALVACH Zdeněk a ČELEDOVÁ, Libuše. *Sociální gerontologie: Úvod do problematiky*. Praha: Grada Publishing, 2012. ISBN 978-80-247-3901-4.

HASMANOVÁ MARHÁNKOVÁ, Jaroslava. *Demografické stárnutí populace - výzvy, rizika a příležitosti*. In: *Stárnutí populace jako výzva: Age management a postavení lidí 50+ ve společnosti a na trhu práce*. Praha: Alternativa 50+, 2014. ISBN 978-80-905711-0-5.

HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Fenomén stáří*. Praha: Havlíček Brain Team, 2010. ISBN 978-80-87109-19-9.

HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Fenomén stáří*. Praha: Panorama, 1989. ISBN 80-7038-158-2.

HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Manuálek sociální gerontologie*. Brno: Národní centrum ošetrovatelství a nelékařských zdravotnických oborů, 2006. ISBN 80-7013-363-5.

HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Sociální gerontologie aneb senioři mezi námi*. Praha: Galén, 2012. ISBN 978-80-7262-900-8.

HAUSER-SCHÖNEROVÁ, Isabella. *Děti potřebují prarodiče*. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-105-3.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: Základy teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.

HOLMEROVÁ, Iva, JURÁŠKOVÁ, Božena a ZIKMUNDOVÁ, Květa a kol. *Vybrané kapitoly z gerontologie*. Praha: EV public relations, spol. s r. o., 2007. ISBN 978-80-254-0179-8.

JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-269-0.

JIRÁSKOVÁ, Věra a kol. *Mezigenerační porozumění a komunikace*. Praha: EUROLEX BOHEMIA, s. r. o., 2005. ISBN 80-86861-80-5.

MALÍKOVÁ, Eva. *Péče o seniory v pobytových sociálních zařízeních*. Praha: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-3148-3.

MLÝNKOVÁ, Jana. *Péče o staré občany*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2011. ISBN 978-80-247-3872-7.

PACOVSKÝ, Vladimír. *O stárnutí a stáří*. Praha: Avicenum, 1990. ISBN 80-201-0076-8.

PERNES, Zdeněk a SOLICH, Jan. In: *Postavení a diskriminace seniorů v České republice*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2006. ISBN 80-86878-52-X.

PETŘKOVÁ, Anna. *Mládí o stáří: několik postřehů z výzkumné sondy u středoškoláků*. In: SÝKOROVÁ, Dana a CHYTIL, Oldřich. *Autonomie ve stáří: Strategie jejího zachování*. Ostrava: Zdravotně sociální fakulta Ostravské univerzity, 2004. ISBN 80-7326-026-3.

PICHAUD, Clément a THAREAUOVÁ, Isabelle. *Soužití se staršími lidmi*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-184-3.

PŘIBYL, Hugo. *Lidské potřeby ve stáří*. Praha: Maxdorf, 2015. ISBN 978-80-7345-437-1.

ROUBÍČEK, Vladimír. *Úvod do demografie*. Praha: CODEX Bohemia, s. r. o., 1997. ISBN 80-85963-43-4.

ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-124-7.

SCHIRRMACHER, Frank. *Spiknutí metuzalémů: Stáří má zelenou*. Praha: Euromedia Group, k. s., 2005. ISBN 80-242-1496-2.

STUART-HAMILTON, Ian. *Psychologie stárnutí*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-274-2.

TOŠNEROVÁ, Tamara. *Jak si vychutnat seniorská léta*. Brno: Computer Press, a. s., 2009. ISBN 978-80-251-2104-7.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1318-5.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie pro obor penitenciární péče*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2008. ISBN 978-80-7372-307-1.

VESELÁ, Jana. *Úvod do demografie: Stav a struktura obyvatelstva - demografická statika*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2001. ISBN 80-7194-339-8.

VIDOVIČOVÁ, Lucie. *Stárnutí, věk a diskriminace - nové souvislosti*. Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, 2008. ISBN 978-80-210-4627-6.

ŽUMÁROVÁ, Monika. Mezigenerační vztahy v rodině a jejich sociální důsledky. In: BALOGOVÁ, Beáta a ŽUMÁROVÁ, Monika. *Mezigeneračné mosty*. Košice: MENTA MEDIA, s. r. o, 2009. ISBN 978-80-89392-08-7.

Internetové zdroje

BOČÁK, Michal a RUSNÁK, Juraj a kol. Média a text II [online]. Prešov: Filozofická fakulta Prešovské univerzity, 2008 [cit. 2017-01-11]. ISBN 978-80-8068-730-4. Dostupné z: http://www.pulib.sk/elpub2/FF/Bocak1/pdf_doc/pdf.pdf

KYSELOVÁ, Andrea. *Mezigenerační vztahy pohledem seniorů* [online]. Brno, 2011 [cit. 2016-11-15]. Dostupné z:

https://is.muni.cz/th/153043/ff_m/diplomova_prace.pdf. Magisterská diplomová práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce PhDr. Dana Knotová, Ph.D.

Populační prognóza ČR do roku 2050 [online]. Český statistický úřad [cit. 2016-11-15]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/populacni-prognoza-cr-do-r2050-n-g9kah2fe2x>

Složení obyvatelstva podle pohlaví a jednotek věku [online]. Český statistický úřad [cit. 2016-11-15]. Dostupné z:

<https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup->

objekt&z=T&f=TABULKA&pvo=DEMD001&o=false&c=v3~2__RP2015MP12DP
31&str=v4&rouska=true&clsp=null#w=

Strom života [online]. Český statistický úřad [cit. 2016-11-15]. Dostupné z:
<https://www.czso.cz/staticke/animgraf/cz/index.html?lang=cz>

SÝKOROVÁ, Dana. *Mezigenerační vztahy a stárnutí ve školním vzdělávacím programu: Kvalita mezigeneračních vztahů v rodině* [online]. Kruh spolupracovníků Obecné a Občanské školy společně s Diakonií ČCE, 2005 [cit. 2016-11-15]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/mezigeneracni-vztahy-a-starnuti-v-svp>

TOŠNEROVÁ, Tamara. *Ageismus: Průvodce stereotypy a mýty o stáří* [online]. Praha: Ambulance pro poruchy paměti Ústav lékařské etiky 3. LF UK a FNKV Praha, 2002 [cit. 2017-01-11]. ISBN 80-238-9506-0. Dostupné z: http://aa.ecn.cz/img_upload/07bc9d1453b4bc61934a7ebb36075df2/ageismus.pdf

VIDOVIČOVÁ, Lucie. *Věková diskriminace - ageismus: úvod do teorie a výskyt diskriminačních přístupů ve vybraných oblastech s důrazem na pracovní trh* [online]. [cit. 2016-11-15]. Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_158.pdf

Seznam tabulek

Tabulka 1 - počet obyvatel 50+ v roce 2015 (vdb.czso.cz)	13
Tabulka 2 - předpokládaný vývoj počtu obyvatel 50+ (czso.cz)	14
Tabulka 3 - transformační tabulka (vlastní zpracování)	35
Tabulka 4 - přehled informantů (vlastní zpracování)	36
Tabulka 5 - tabulka s kódy k DVO1 (vlastní zpracování)	38
Tabulka 6 - tabulka s kódy k DVO2 (vlastní zpracování)	41
Tabulka 7 - tabulka s kódy k DVO3 (vlastní zpracování)	44

Seznam obrázků

Obrázek 1 - strom života (czso.cz)	12
Obrázek 2 - graf věkové zastoupení obyvatel 50+ (vlastní zpracování dle dat z webu czso.cz)	14
Obrázek 3 - graf předpokládaného vývoje počtu obyvatel 50+ (vlastní zpracování dle dat z webu czso.cz)	14

Přílohy

Příloha A: Tabulka s kódy

Příloha B: Přepis rozhovoru s informantem

Příloha A: Tabulka s kódy

OBLAST	KÓD	ÚHEL POHLEDU	KATEGORIE
Zkušenosti	Různorodost Negativní pocity Špatná výchova Odlišné názory	Senior	BEZMOC
Mezigenerační vztahy	Ignorace Neoprávněná kritika Vstřícné rodinné vztahy Strach z konfliktu	Senior	DESPEKT
Média	Nedostatečný prostor Negativní vyobrazení Značný vliv médií Vysoká nemocnost Zvyšující se důchody Vzdělávací pořady	Senior	ZKRESLENOST

Příloha B: Přepis rozhovoru s informantem

TO1: Setkal/a jste se někdy s věkovou diskriminací ve stáří?

Šel jsem po chodníku a potkal jsem tři mladíky...chodník nebyl moc široký. A co si myslíte? Myslíte si, že mi uvolnili cestu a nechali mě projít? Ani náhodou...já stařec je musel obcházet, to si představte...slušně jsem je na to upozornil, aby si to uvědomili. A víte, co mi řekli? Byli sprostí a doporučili mi, ať jsem doma, když už na hřbitově je plno a obsazeno.

TO2: Jak jste se v daný moment cítil/a?

Případal jsem si trapně a bezmocně. A jaká byla Vaše reakce? Raději jsem na jejich sprosté výrazy nereagoval a rychle jsem se snažil vzdálit...viděl jsem, že je to bezpředmětné a nechtěl jsem je ještě více rozčítit.

TO3: Co je podle Vás příčinou ageismu, nebo-li věkové diskriminace ve stáří?

Víte co? Já si myslím, že je to hlavně špatnou výchovou rodičů...naše generace byla vychována jinak...byla jiná doba a jsme přesvědčeni o tom, že je samozřejmé, chovat se ke starým lidem s úctou.

TO4: Jak vnímáte postoj společnosti k seniorům?

V naší ulici nedávno otevřeli obchod s těma chytrýma mobilama. Ne, že bych se v tom nějak vyznal...ale byl jsem zvědavý, co na tom dnešní mládež vidí. Tak jsem se tam šel podívat...jediný s čím jsem se tam setkal, bylo to, že si mě prodavač ani nevšimnul. Asi se divil, co tam hledám. Ani se mě radši nezeptal, co sháním...zatímco omladině přede mnou nadšeně cosi vysvětloval.

TO5: Jak vnímáte sám/samu sebe v rámci rodinných vztahů?

Rodina...pokud beru svojí situaci, je velmi ohleduplná...mám štěstí. Jsem soběstačný a nejsem na jejich pomoc odkázán. Neobtěžuju je...a pokud potřebuji nějakou pomoc, ochotně mi pomohou.

TO6: Jak jsou podle Vás vnímáni senioři při konfliktu s mladší generací?

Mladí nás vidí jinak...jakože ničemu nerozumíme. Nebo nechápeme tak rychle a oni jsou hned nervozní a dávají najevo, že pro ně jsme nechápaví a nemožní. Já jsem potom nervozní taky a přijdu si hrozně...jak jinak se mám taky cítit.

TO7: Myslíte si, že v médiích je problematice stáří věnováno dostatek prostoru?

Média se stářím nezabývají. Podle čeho usuzujete? V televizi jsem toho o nás moc neslyšel...Jo, to když už, tak možná tak drby. Jak se ta moderátorka neumí ani postarat o svoje dítě...jenže to, v čem hlavně byla chyba, tím se už nikdo dál nezabývá.

TO8: Jak jsou podle Vás senioři mediálně vyobrazeni?

Já vám řeknu jak nás zobrazují...jako přítěž pro společnost Tak, že potřebujeme pomoc druhých...že jsme nesoběstační.

TO9: Myslíte si, že média mohou ovlivnit pohled společnosti na věkovou diskriminaci?

Tuto možnost média mají. A čím by podle Vás mohla média ovlivnit pohled společnosti? Média jsou světová velmoc a lidi, co do nich přispívají, nejsou dnes úplně zodpovědní...si myslím. Tímhle se žít, nebo se tím zabývat pro radost, je ale velká zodpovědnost...a postupem času si to lidé přestali uvědomovat...no a zveřejní téměř cokoliv. Ani si neuvědomí, že se takto dá napáchat mnoho škody. No uznejte sama...některým lidem se dá touto formou hodně ublížit v očích společnosti, klidně i právě nám starým.